

11-5

MEIE LAPS LÄHEB KOOLI

ENSV
PEDAGOOGIKA
TEADUSLIKU
UURIMISE
INSTITUUT

A-26779

411

EESTI NSV PEDAGOOGIKA TEADUSLIKU
UURIMISE INSTITUUT

E. HIIE

MEIE LAPS LÄHEB KOOLI

(MEELESPEA LASTEVANEMAILE)

TRÜ PEDAGOOGIKA JA
METOODIKA KATEEDRI
RAAMATUKOGU
NR. 2140

2140

EESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUM

TALLINN 1965

Toimetaja K. Leht

Kaane kujundus ja illustratsioonid E. Valter

Хийе Эха Айнивна

Наш ребёнок идет в школу (Памятка для родителей)

На эстонском языке

Художественное оформление Э. Вальтер

TARTU ÜLIKÜLL

RAAMATUKOGU

SISUKORD

1. Saateks	3
2. Kuidas tuleb last kooliastumiseks ette valmistada	5
3. Koolilaps peab oskama töötada	24
4. Mida on tarvis lapsele kooliminekuks muretseda	30
5. Koolilapsel peab olema kodus kindel töökoht	33
6. Milline peab olema õpilase päevakava	36
7. Kas last tuleb abistada õppeülesannete täitmisel	42
8. Kool ja kodu peavad töötama käsikäes	46
9. Kirjandust	50

SAATEKS

Iga aasta 1. septembril asuvad koolipinki väikesed uustulnukad — esimese klassi õpilased. See on suur sündmus lapse elus, senitundmata lehekülg uude, senisest sootuks iseseisvamasse ellu. Ta asub täitma juba tõsiseid, püsivaid kohustusi, mida nõuab

kool. Toimub üleminek haaravate muinasjuttude ja mängude maailmast teaduse aluste vallutamise maailma.

Et see üleminek liiga järsk ei oleks ega lapsele üle jõu ei käiks, selle eest peavad vanemad juba aegsasti hoolt kandma ja last kooli astumiseks ette valmistama. Seejuures seisavad vanemad paljude probleemide ees: Kas meie laps oskab küllalt lugeda? Kas ta peabki enne kooli lugeda oskama? Mille järgi lapse kooliks valmisolekut hinnata? Missugust koolivarustust on lapsele vaja muretseda? jne.

Esimene õppeaasta koolis on lapse isiksuse edasises kujunemises väga suure tähtsusega. Õppetööd suunavad küll esijoones õpetaja ja kool, aga suur vastutus langeb

ka lastevanematele, kes peavad esimesest koolipäevast laste õpetamise ja kasvatamise muresid kooliga jagama.

Kuidas laste õppetööd otstarbekohaselt suunata ja juhendada? Mida teha omalt poolt, et lapsest sirguks meie ühiskonnale väärtuslik inimene? Neile küsimustele püüamegi käesolevas raamatukeses vastust leida.

KUIDAS TULEB LAST KOOLIASTUMISEKS ETTE VALMISTADA

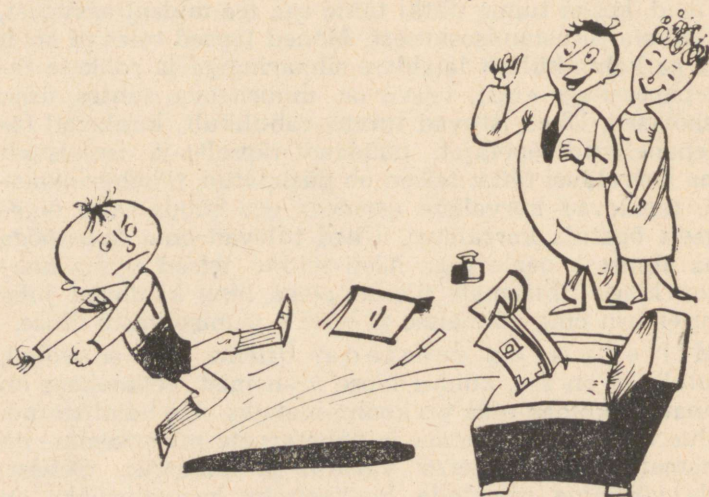
Esimesse klassi astunute arenemisaste on tavaliselt väga erinev. Enamik tänapäeva lastest läheb kooli teatud lugemis- ja arvutamisoskusega. Kuid leidub ka lapsi, kes pole enne kooli pliiatsitki kätte võtnud, rääkimata voolimisest; on neid, kes ei tunne ühtki tähte ega tea midagi arvudest, rääkimata jutustamisoskusest. Mõned lapsed tulevad kooli oma ea kohta küllalt laialdase silmaringiga ja rohkete tähelepanekutega elust, teised on ümbritseva suhtes üsna ükskõiksed. Ühed istuvad tunnis rahulikult, kuulavad tähelepanelikult õpetajat, püüavad täpselt ja iseseisvalt tema korraldusi täita; teised on püsimatud, tähelepanematud, tegelevad kõrvaliste asjadega ega suuda täita õigeaegselt õpetaja korraldusi. Ühed tulevad oma õppetööga juba algusest peale väga hästi toime; teised ei saa hakkama kõige lihtsamate ülesannetega ning kaotavad juba alguses usu oma võimeisse ja huvi õppimise vastu üldse.

Millega seda seletada? Ütleme juba siinkohal, et olulisim on see, kuidas lapse arenemist eelkoolieas on suunatud, kuidas teda on kooliminekuks ette valmistatud.

Uue kleidi või ülikonna ja õppetarvete muretsemine on vanematele üldmõistetav vajadus ja kohustus. Sellest, mida võiksim e nimetada koolieelseks kasvatustööks, on arusaamad hoopis ähmasemad. Ja kuivõrd seda üldse tarvilikuks peetakse?

Kui laps käib lasteaias, on vanemate mure sootuks väiksem: lapse õige arengu eest kannavad hoolt teadlikud ja vilunud kasvatajad. Vastasel korral peab see toimuma perekondlikul hoolet. Ometi pole siin midagi ülesaatmatut, millega iga normaalne kodu ja perekond toime ei võiks tulla. Lapse jälgimiseks ja suunamiseks on tarvis ainult pisut aega, hoolt, head tahet, ja mõistagi — oma ülesannete mõistmist. Vahest suudame alljärgnevaga selleks pisut kasulikud olla?

Sageli arvatakse, et kui laps veidi lugeda ja arvutada oskab, peaks kooliminekuks piisama. Sel eesmärgil pisike koolipinki astuja siis ka liistule tõmmatakse, harilikult siis, kui kooliminekuks lausa ukse ees seisab. Nii see ometi õige ei ole. Pole tarvis koolieelset tuupimiskampaaniat korraldada ega erilist kodust õppesüsteemi luua. Me räägime püsivast hoolest ja tähelepanust lapse üldise arengu huvides. Õpetajate tänu ja lugupidamine kuulub neile vanemaile, kes on mõistnud, et kooliks ettevalmistamises ei ole peatähtis lugema ja arvutama õpetamine, vaid heaks edasijõudmiseks eelduste loomine. Milles see peaks seisnema?

«Mulle näib, et meie poisist kujuneb tugev isiksus.»

Püüdkem lähtuda lapse loomupärasest huvist ümberitseva vastu. See on võrratult tulemusrikkam kui tuim sundimine. Elavast huvist võrsuvad kasulikud tähelepanekud ja teadmised, avarduvad mõistete ring ja väljendusoskus; ühenduses sellega saab kasvatada tööharrumusi ja arendada püsivust ning kohusetunnet. See ongi, mida kool eelkõige vajab.

Lapse tutvustamine ümbritseva eluga. Juba mõned vestlused I klassi esimestes tundides näitavad õpetajale, millised õpilased oma tähelepanekute rikkuse ja silma-riingi avaruse poolest silma paistavad. Nendega on, millest vestelda; nende kodudes on laste pilgu ja tähelepanu teritamiseks aega leitud.

Kellelegi ei ole märkamata jäänud need nii lastepärased küsimused: «Mis see on?», «Miks see nii on?» jne. Kui kahetsusväärse sagedusega reageeritakse neile küsimustele tõrjuva vastusega — «Ära tüüta!» Ükskõiksus lapse kohtlemises ongi õieti halvim.

Me lähtume sellest, et kooli astudes peab lapsel olema eakohaseid teadmisi loodusest, inimeste elust ja tööst, ühiskondliku elu nähtustest, kodulinna või -asula ühiskondlik-elukondlikest asutustest (kool, post, raamatukogu, raudteejaam jne.). Kui vanemad vaevuvad lapsi ümbritseva eluga eakohastes seostes tutvustama, omandatakse kõik märkamatu. Osutame mõnede seesugustele võimalustele.

Väga tähtis on laste vaatlusvõime arendamine. Kui rohkesti sellekohaseid võimalusi leidub! Ühises tegevuse koduaias saame tutvuda puu- ja juurviljadega, marjade ja lilledega. Jalutuskäigul metsa õpime tundma mitmesuguseid puid ja põõsaid, seeni ja marju, loomi ja linde. Loodus oma värvi- ja vormikülluses pakub lastele palju rõõmu ja rikastab kujutluste maailma. Looduse elu jälgides tekib esialgne käsitus aasta-aegadest, loomade, lindude ja taimede elust, inimese tööst.

Suvel käib päike kõrgelt, päevad on palavad ja pikad. Mõnikord on taevas pilves, sajab vihma, sageli koos kõuemürinaga, mis hirmu ja ärevust sünnitab. Kui palju erutavaid värve, hääli ja lõhnu! Kõige selle rüpes töötab ja askeldab inimene: niidab heina, koristab põldu, võitleb umbrohuga. Temale on abiks mitmesugused masinad. Laps saab erakordselt palju muljeid, need tulvavad tema meeltes ja veel küündimatus mõtlemises. On ülimalt tähtis, et vanemate selgitav sõna selles tulvas aitaks õigeid seoseid luua ja annaks mõnesuguseid pidepunkte. Näiteks selliste vapustavate loodusnähtuste, nagu äike ja rahesadu õige selgitamine on lausa hädavajalik. Ei ole mingi liialdus väita, et materialistliku elukäsituse alged on kujundatavad juba varases eas. Niisiis — viigem lapsed igal sobival võimalusel looduse rüppe: jalutuskäikudele, väljasõitudele, suusatama, kelgutama, seenele, marjule;

olgem neile elu- ja loodusnähtuste selgitajaiks! Õpetagem last maast-madalast loodust armastama ja kaitsma!

Koduümbruse tundmaõppimisel märkavad lapsed inimeste tööd mitmesuguste väärtuste loomisel, õpivad tundma meie saavutusi ja nõukogude tänapäeva. Nii algab lähisümbruse najal sotsialistliku elukorralduse hüvede ja eeliste tundmine, mis hiljem aina avardub.

Seoses mitmesuguste tähtpäevade (maipühad, oktoobripühad, naistepäev, Nõukogude Armeed aastapäev) ja ühiskondlike sündmustega sünnivad esimesed ühiskondlik-ajaloolised mõisted ja kujutlused. Siingi peaksid vanemad lapse ja välismaailma vahel selgitavaks vahendajaks olema.

Suurt osa lapse vaimses arengus võib etendada vanemate elav sõna. Iidsetest aegadest peale on lastele jutustatud maailma sündinud ja sündimata asjadest. Emade ja vanaemade muinaslugusid on kuulatud alati säravalt silmil ja kuulatakse nüüdki. Nende lugude mõjul ärkab fantaasia, rikastub kujutluste maailm, areneb väljendusoskus, koguneb teadmisi. Nüüdisajal astub suulise improvisatsiooni asemele üha enam lasteraamatute ettelugemine, lasteraadio kuulamine ja televiisori vaatamine. Mõistagi on see hea ja arendav, ent ikkagi oleks kahju, kui isa-ema elav sõna sootuks kaoks. Ühteaegu tahaksime siinkohal vanemaid hoiatada: televisioonisaadete vaatamisega ei tohi liialdada, et mitte kahjustada laste silmi ning koormata nende närvikava. Mõistlik on lastel lubada jälgida ainult lastesaateid.

Sõnavara rikastamine ja kõne arendamine. See peatükk on tihedalt seotud eelmisega. Sõnavara rikastub ja väljendusoskus areneb ühenduses eluliste tähelepanekute kasvamisega, uute mõistete ja kujutluste tekkimisega, mõtlemise arenemisega. Kidakeelsus on üldise arenematause sümptom. Ometi väärrib lapse kõne ja väljendusoskuse arendamine ka eraldi tähelepanu.

Lapse kõne on arusaadav, kui tal on õige häälamine, kui ta oskab oma mõtteid seostatult väljendada, kasutades seejuures küllaldast sõnavara.

Laps peab kooli minnes teadma oma täielikku nime (mitte ainult Juku, vaid ka Juhan), perekonnanime, vanust, vanemate nimesid, linna või küla nime, kus ta elab, kodust aadressi. Samuti tuleks eeldada, et laps tunneb ümbritsevate esemete nimetusi ning oskab eristada

nende olulisemaid omadusi: värvust, kuju, materjali jne. 5-6-aastane laps peaks tundma ja oskama õigesti kasutada järgmisi sõnu: *täna, homme* (millal lõpeb täna ja algab homme), *eile, ülehomme*; *õhtul, hommikul, päeval*; *varem, hiljem*; *suurem, väiksem, pikem, lühem*; *edasi, tagasi, üleval, all, vasakul, paremal* jms.

Nagu eespool märkisime, saab laste sõnavara laiendada ja aktiveerida ümbritsevat elu tundma õppides — jalutuskäikudel ja ekskursioonidel, lapsega koos töötades ja mängides, pilte vaadeldes, vesteldes, juturaamatuid lugedes jne.

Arendavad ja huvipakkuvad on ka mitmesugused mängud, kus nõutakse täpsust sõnade valikul, ühtede sõnade asendamist teiste samatähenduslikega jms. Näiteks mängus *Ütle vastupidi* tuleb leida mõttelt vastandlikke sõnu: isa ütleb «suur», laps peab vastama «väike», isa — «kuum», laps — «külm» jne. Mängus *Must ja valge* tuleb hoiduda keelatud sõnadest «jah», «ei», «must», «valge». Mängus *Imekotike* õpivad lapsed tundma ja nimetama esemeid nende oluliste tunnuste järgi. Kompamise abil tunnevad nad ära ja nimetavad, mis on peidetud kotikesse (mõned hästi tuttavad, vormilt üksteisest jäsult erinevad esemed).

Kasulikud on samuti mitmesugused trükitud lauamängud (loto, pilt-doomino, «Koosta sõnu» jt.). Neis mängudes täpsustatakse ja laiendatakse laste kujutlusi tuttavatest esemetest ja nähtustest ning aktiveeritakse nende sõnavara.

Küllaldane sõnavara on aluseks lapse väljendusoskuse arendamisele.

Last kooliks ette valmistades tuleb vanemal kujundada järgmisi kõnekeele vilumusi: väljendada kõigile arusaadavas keeles oma palveid ning soove; lühidalt ja võimalikult täpselt vastata täiskasvanute küsimustele; osata rääkida sellest, mis teda huvitab; seotult, mõne lausega kirjeldada asju või pilte, juhtumusi elust; lodusalt jutustada tuntud muinasjutte ja lühipalasi. Kõneoskus ei arene vaikides. Peamine on lapsi endid rääkima suunata. Virgutagem last kõnelusist ja vestlusist osa võtma ning manitsegem ühtaegu tähelepanelikult kuulama, mitte segama ega katkestama täiskasvanute juttu. Mõistagi nõuab see vanematelt omajagu oskust ja takti.

Seesuguste kõneluste ja vestluste sisuks peaksid olema sündmused lapse enda elust kodus või lasteaias, samuti muljed jalutuskäikudest, loomaia külastamisest, nukuteatrist jne. («Mis sa isaga loomaaias nägid?» pärib ema; «Kas nukuteatris oli tore?» küsib vanem vend jne.). Muidugi on lapse jutustus esialgu veel episoodiline, ta ei oska kõike siduda ega olulist edasi anda. Kuid laps saab oma mõtteid ulatuslikumalt väljendada ja küllap ajapikku jutt ladiusamaks läheb.

Kohast jutuainet pakuvad mitmesugused pildid. Uut pildiraamatut vaadates palub vanaema väikest lapselast jutustada, mis pildil näha («Vanaema ise hästi ei näe!»). Kui lapsele jutustamine raskusi valmistab, võib teda abistada küsimustega («Keda sa pildil näed?», «Mis ta siin teeb?», «Kuidas see poiss välja näeb?» jne.). Pildid on väärtuslikud veel selle poolest, et nad tutvustavad lastele sootuks senitundmata maailma (näiteks maalastele linna ja vastupidi), avardades laste sõnavara ja kujutlusteringi, ning arendavad kunstimeelt (kui tegemist on heade ja eakohaste piltidega).

Sõnavara ja väljendusoskus arenevad üheskoos. Ometi on mitmeid mänge, millel on eriti väljendusoskust arendav toime. Olgu siinkohal mõned näited. Ema annab lapsele mänguasja (näiteks nukk Malle) ja palub seda kirjeldada. «Tal on sinised silmad, ilusad pruunid juuksed, täpiline kleit; tal on sukad ja kingad jalas,» vastab tüdruk. Kui emal enam midagi juurde lisada ei ole, on laps võitja. «Mida veel pole öeldud» — võiks nimetada seesugust mängu. Sama tüüpi on veel järgmised mängud:

Arva, millest ma mõtlesin (igapäevases elus tarvitata-vate asjade kirjeldamine); *Arva, kes see on* (mõne perekonnaliikme välimuse kirjeldamine); *Kus midagi kasvab* (metsas, pargis, põllul, aias); *Mida keegi teeb* (autojuht, kirjakandja) jne.

Väga soovitavad on mängud, kus nõutakse jutu väljamõtlemist (näiteks *Kuidas Peedu kutsika leidis*; *Mis Maiega marjul käies juhtus* jne.).

Võimalust mööda peaksid vanemad jälgima ka seda, et laste kõne oleks grammatiliselt õige, samuti tuleks neid õpetada puhtalt hääldama kõiki häälikuid, reguleerima hääle tugevust, kasvatama normaalset kõnetempot (võõrutama «vuristamisest»).

Lapsed õpivad emakeelt eeskujude najal. Seepärast on

suur tähtsus vanemate endi kõnel. Hoidutagu vulgaarsest ja inetutest sõnadest ning väljenditest!

Käeline tegevus. Koolitöös on väga oluline lapse käelihaste ja -liigutuste koordineerimise arendamine. Eelkoolieas on lapse käe- ja sõrmelihased arenemata ja nõrgad. Väikelaps ei ole võimeline sooritama täpsust nõudvaid liigutusi, nagu sõlme sidumine, ümarate tähevormide kirjutamine jne. Tema käsi peab läbi tegema terve hulga eelharjutusi, käelihaste treeningu. Selleks ei piisa üksnes kirjutamisharjutustest, kui viimastele pole eelnenud mitmekesist käelist tegevust.

Lapse käe arendamiseks tuleks sobival juhul teha mitmesuguseid liigutusi õlast, küünarnukist ja randmest. Nii võib lasta matkida kätega linnulendu ja tuuleveski tiibade liikumist, joonistada kepiga liivale või lumele, kerida lõnga, kühveldada lund jne.

Randme- ja sõrmelihaste arendamiseks on kohased joonistamine ja mitmesugused käsitööd: savist ja plastiliinist voolimine, kääridega paberist kujundite lõikamine (ka rebimine), neist piltide kleepimine, paberist, karpidest, tammetõrudest jms. mänguasjade valmistamine, puutööriistadega meisterdamine, heegeldamine, kudumine jne. (Sellekohaseid juhiseid ja materjale leidub E. Lootsaare albumites «Rebime ja lõikame», 1965 ja «Meie teeme ise», 1964 ning A. Möldri albumis «Noor skulptor», 1961.)

Igati võib soovitada ka mitmesuguseid «Konstrukto-reid». Nende hulgas on selliseid, millega juba 3-aastane laps toime tuleb.

Juba 2—3-aastaselt tekib lapsel soov pliiatsit käes hoida ja sellega kritseldada küll seintele, põrandale, raamatusse. Siis ollakse lapsega päris hädas, eriti sel juhul, kui ei osata seda kriipsutamist ja sodimist lehekesele või vihikusse suunata. Mõistlik vanem annab lapsele juba varakult pliiatsi kätte ja leiab sobiva laua, mille ääres laps võib oma kriipseldamistuhinale vaba voli anda.

Esialgu tulevadki vaid ebamäärased kriipseldused. Kuid peatselt hakkab ilmema sarnasushästi tuntud esemega. «Joonistusi» püütakse täiendada selgitavate sõnade ja väljendusrikaste liigutustega. Nüüd on õige aeg juhtida lapse tähelepanu sellele, et paberil on võimalik mitte üksnes kritseldada, vaid palju huvitavat kujutada. Nii tekivad lapse vihikusse ka rõngataolised joonised, need kujutavad

palli, õuna, ema kaelakeed, autorattaid. Kui rõngale mõni sakk juurde panna, saadakse jännes, kana, kass, koer.

Vanemate juhendamisel hakkavad lapsed kiiresti arenema. Nad on muljetele väga vastuvõtlikud ja kui nende tähelepanu õigesti ja oskuslikult suunata, hakkavad nad üsna pea kujutama mitmeid hästi tuttavaid asju ja olendeid (pallid, puuvili, maja, inimene, puu, auto jne.).

Esialgul on laste joonised tinglikud ja ebatäpsed. See tuleneb vähesest vaatlusvõimest ja kujutluste puudulikkusest. Seepärast on tähtis laste vaatlusvõimet arendada, seda, mis lastel kahe silma vahele on jäänud, korduvate vaatluste kaudu täiendada. (Näiteks: inimese jalad ei alga kohe pea küljest, kuuse ülemised oksad on lühemad jms.)

Vaatluste puhul juhime laste tähelepanu esemete ja loomade iseloomulikele tunnustele, näiteks jänesel on kõrvad pikad, saba väike; kassil keha ja saba pikk, kõrvad väikesed, kolmnurksed jne. Lõpuks õpivad lapsed üsnagi selgelt edasi andma esemete üldkuju ja mõningaid tunnuseid (näiteks tüdruk seelikuga, poiss pükstes) ning kujutama joonisel mitmesuguseid tegevusi (lapsed teevad lumememme, tüdruk korjab lilli jms.).

Joonistamisel võib ka mõningaid kirja eelharjutusi teha. Näiteks jämeda ja peene joone tõmbamise eelharjutusena, mis koolis algul raskusi valmistab, võib lasta paberist laudlina kaunistada erineva jämedusega joontega. Laps peab ühe joone (narma) tõmbama jämeda, teise peenema joonega. Laudlina keskkoha võib kaunistada oma soovi kohaselt.

On väga oluline juba paariaastasele lapsele pliiatsi kätteandmisel jälgida selle õiget hoidu (vt. lk. 19), sest väärharjumusest on hiljem peaaegu võimatu vabaneda.

Eelkooliealistele võib lisaks värvipliiatsitele kätte anda ka värvid. Eriti sobivad guaššvärvid, mis on erksad ja võimaldavad ebaõnnestumisel viga parandada. 6-aastastele võib juba akvarellvärve anda.

Samavõrd arendav kui joonistamine on ka savist või plastiliinist voolimine. Lapsed võivad voolida nukule eineks vorste, kringleid ja koogikesi, valmistada nukule sööginõusid, kujutada korvikest seentega, loomi, linde jms. Et lapse tegevus tulemusrikkam oleks, peaksid vanemad mõningaid lihtsamaid voolimisvõtteid talle ette näitama: peopesi otsesihis liigutades saab veeretada savitükist pulgakesi, peopesade ringikujuliste liigutustega saadakse kera; kui kerale näpuga auk sisse vajut-

tada, tuleb välja kauss või tass jne. Edaspidi hakkavad lapsed iseseisvalt või ka vanemate juhendusel savist tulbakeste otsi ümardama või teravdama (näiteks porgandid voolima), juurde lisama puuduvaid osi, mis suurendavad sarnasust kujutatava esemega (näiteks tassile kõrv), voolima mitmest osast koosnevat eset (näiteks nukku pea, keha, käte ja jalgadega) jne. Eriti hästi õnnestunud voolimistööd võiks üle värvida ja mõneks ajaks säilitada. See lisab uut rõõmu ja elevust.

Huvitav ja kätt arendav töö on veel paberist rebimise ja lõikamise teel piltide valmistamine, samuti mitmesugusest materjalist mänguasjade meisterdamine.

Pintsli ja liimi kasutama õppimisel on tarvis vanemate abi. Leidkem nii palju aega, et lapsele värvilisest paberist ringe, ruute või lihtsa kujuga lilli ja lehti lõigata. Lapse tööks jääb esialgu ainult nende ribadele kleepimine. Sel viisil võib valmida raamatu järjehoidja, nukule vöö jms.

Edaspidi peab laps ise õppima kääridega paberit lõikama. Tõmbi otsaga käärid võib lastele kätte anda umbes 5-aastaselt. Esiotsa on tarvis näidata kääride hoidmist (asetada põial ja kolmas sõrm rõngaisse) ja lõikamist (panna paber sügavale kääriterade vahele).

Lõikamise harjutamiseks sobivad alguses sellised tööd, nagu lipu (maja, laua jms.) väljalõikamine ja paberile kleepimine. Edaspidi õpitakse nurkade järkjärgulise äralõikamise teel ristkülikuid ja ruute ümardama (saadakse porgandid, kurgid, pallid, õunad), hiljem päris silma järgi ringe lõikama ning nelinurkadest ja ringidest lihtsaid aplikatsioone koostama (veoauto, lumememm, nukk).

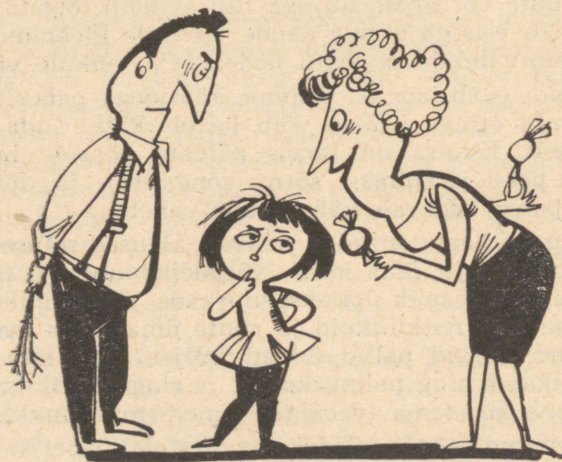
Armastatud mänguasjadeks on lastele paberist nukud oma kleitide, põlled ja mantlitega. Nende valmistamine ja nendega mängimine arendab püsivust ning on heaks võtteks sõrmede osavuse harjutamisel.

Väga huvitab lapsi ka paberist, kartongist, munakoorest, tammetõrudest, kuusekähidest jms. mänguasjade valmistamine. Vanemad peaksid alguses ette näitama, kuidas saab paberist rahakotti või soolatoosi voltida, mitmest eri suuruses karbist veoautot või nukumööblit meisterdada, kastanitest ja kuusekähidest toredaid linde ja loomi valmistada. Hiljem hakkavad lapsed juba ise mõtlema, mida nad tahavad teha, missugust materjali nad selleks vajavad jne. Sellega ühenduses areneb mitte ainult käe kindlus ja

käeliigutuste mitmekesisus, vaid ka taibukus ja loomingu-
line fantaasia. Seesuguses tegevuses õpib laps rahulikult
töötama ja pärast töö lõpetamist kõiki töövahendeid kor-
ralikult nendele määratud kohale tagasi panema. Nii-
moodi hakkab kujunema korraarmastus ja ilumeel.

Lapse võimete ja oskuste arenedes hakkame üha
enam jälgima ka tema tööde ja toimetuste
kordaminekut, ergutame kõiki asju aina
paremini ja korralikumalt tegema ning
kavatsusi lõpule viima. Hilisemas koolitöös on
neil omadustel erakordselt suur tähtsus.

Lugemine. Paljud vanemad seisavad probleemi ees:
kui võrd tuleks lastele enne kooli «kirja-
tarkust» õpetada?

«Mallekene, hakkame nüüd järgmist tähte õppima!»

Mõned pedagoogid on soovitanud lapsi kodus üldse
mitte lugema õpetada. Nimelt seepärast, et paljud vane-
mad ei tunne lugemaõpetamise metoodikat ja võivad va-
lesti õpetades ning last lugema sundides selle tegevuse
talle raskeks ja vastumeelseks muuta. On vanemaid, kes
hakkavad juba 2—3-aastastele lastele tähti tuupima (paha-
tihti koguni tähestiku järjekorras), et tuttavate ees oma
«imelapsega» kiidelda. Kuna nii varases eas ei ole lapsed

suutelised lugemise keerukat kunsti veel omandama, võivad nad taolise «õpetuse» tagajärjel lugemishuvi sootuks kaotada.

Teiselt poolt on nüüdisaegsed kodud lugemisega sedavõrd seotud, et lapsel tekib üsna varakult lugemise ja kirjutamise vastu vältimatu huvi.

Mõnede laste juures märkame huvi kirjamärkide vastu juba 3—4-aastaselt. Meid ei üllata põrmugi, et 5-aastased lapsed juba päris korralikult lugeda oskavad, 6-aastaste laste huvi tähtede lugemise ja tähtede maalimise vastu on üldine. Ei ole õige seda huvi tähele panemata jätta, veel vähem tagasi tõrjuda. Ka psühholoogia seisukohalt on lugemisoskuse algete omandamine normaalselt arenenud 6-aastasele lapsele täiesti jõukohane.

Mõnikord kardetakse, et lugeda oskaval lapsel pole I klassis midagi teha, et koolitöös ei leita talle rakendust ning laps võib laisaks muutuda. Selline kartus on tublisti liialdatud. Õpivad ju lapsed koolis lugema üsna kiiresti. Ühteaegu kuulub esimese klassi programmi peale lugemise veel õpilaste väljendusoskuse arendamine, kirjutamise ja õigekirja algete õppimine, mis vajab õpetaja asjatundlikku suunamist ja juhtimist ning nõuab küllalt pingutust ka lugeda oskavalt lapselt.

Laste lugemaõpetamine enne kooli ei ole meil praegu kohustuslik. Lubamatu ja väär on lapsi varakult lugema sundida. Kui aga lapsel endal lugemise vastu huvi tekib, siis oleks väär ülaltoodud kaalutlustel ka propageerida, et lapsi kodus lugema ei õpetataks. Küll tuleb silmas pidada, et lugemaõpetamine peab toimuma metoodiliselt õigesti. Samuti peab arvestama laste vähest jõutagavara, neid ei tohi üle koormata.

Lugemisoskuse omandamine on lapsele küllaltki raske ja keeruline ülesanne. Kui laps ise ja vanemad on lugemaõppimisest ja õpetamisest huvitatud, tuleks ka kodus kasutada nn. häälikulist analüütilis-sünteesilist meetodit, mille järgi toimub lugemaõpetamine kooliski. Nimetatud meetodi kohaselt tuleb lapsi õpetada eelkõige häälikuid sõnas kuulma ja eraldama ning hiljem ka häälikuid liitma. Seega tuleb lugemist alustada mitte tähtedest, vaid häälikutest.

Tähed on nähtavad märgid, sümbolid, millega tähistatakse eri häälikuid. Tähti me näeme, häälikuid kuuleme. Selleks, et mõnda tähte lugeda, peame teadma, missuguse hääliku nähtavaks märgiks see on. Seepärast peavad lap-

sed enne tähtede õppimisele asumist tundma häälikuid, kuulma neid kõnes ja suutma eraldada sõnas. Häälikuid saame tundma õppida häälendamise ja kuulmise abil.

Igapäevases elus kuuleb laps mitmesuguseid hääli ja hääliitsusi, millel on teatud tähendus. Nii tunnevad eelkooliealised lapsed *u*-d kui kutset tähendavat hüüdsõna, *o*-d kui imestuse avaldust jne.

Üksikute häälikute tutvustamiseks esitatakse lapsele lühike jutukene, mis on koostatud nii, et teatud häälikud esinevad selles laste nimedes, hüüdsõnana jne. Näiteks: **Luule, Juku** ja **Uno** läksid metsa. — **Uu** hüüdis **Uno**. Lapsele antakse ülesanne: kuulata ja nimetada, millistes sõnades ta *u*-d kuuleb. Esialgu sellega piirduetaksegi. Hiljem leitakse ühiselt ka hääliku asukoht sõnas.

Esialgu tuleb õpetada last kuulma sõnas selgesti eraldatavaid häälikuid, nagu täishäälikuid (*u, a, i, o, e* jt.) ja helilisi kaashäälikuid (*l, m, r* jt.). Selleks on sobiv kasutada mängulist vormi. Näiteks mängus *Mida kuuled selles sõnas?* esitatakse lapsele mõni lihtne sõna (*ema, lill, isa*) ja lastakse tal nimetada häälikuid, mida ta sõnas kuuleb. Et mäng oleks huvitavam, võib pärastpoole osad vahetada ja lasta lapsel endal kaasmängijat küsitleda.

Läbivõetud häälikute süvendamiseks sobib mängida mitmesuguseid mängu, näiteks üldtuntud *Täidan, täidan laeva*. Siin nõutakse algul sellise sõna ütlemist, milles esineks nõutav häälik. Hiljem muudetakse ülesanne keerukamaks sellega, et nõutakse sõna, kus vastav häälik on kas algul, keskel või lõpus.

Häälikutega tutvumisel on soovitatav juhtida tähelepanu ka suu asendile ühe või teise hääliku hääldamisel. Kui juba mitme häälikuga on tutvust tehtud, võib mängida mängu *Mõistata* — asetada huuled vastava hääliku hääldamise seisu ja lasta lapsel mõistatada, missugust häälikut tahetakse öelda. Selline mäng meeldib lastele väga.

On häälikuid, mis valmistavad mõnele lapsele raskusi (*s, k, r*): Niisugusel korral tuleb laste tähelepanu juhtida kõneorganite asetusele. Näiteks *s*-i hääldamisvea puhul seletatagu ja näidatagu, et hambad tuleb koos hoida, keele tipp suunata hammaste poole, kuid mitte päris hammaste vastu jne.

Kui vanemad hääldamise parandamisega ise toime ei tule, on soovitatav juba eelkoolieas pöörduda logopeedi poole.

Kohe pärast teise-kolmanda häälikuga tutvumist tuleks hakata neid ka sõnaks ühendama (näiteks sõna *ai*). Vesteldakse sellest, millal laps on *ai* hüüdnud, millise hääle ja näoilmega ta seda tegi. Edasi analüüsitakse, millistest häälikutest see sõna koosneb. Vahetatakse häälikud ära, öeldakse algul *i* ja siis *a*. Siit selgub lapsele, et selle tulemusena saadakse hoopis teistsugune sõna. Samuti võib hääldada ja analüüsida sõnu *au*, *oi* jt.

Kui lapsed täis- ja pikalt kõlavaid kaashäälikuid sõnas juba eraldavad, on aeg selgitada, et igale häälikule vastab oma märk — täht. Seejuures on teretulnud piltide ja tähtedega mänguklotsid ja kuubikud. (Pildil on näiteks orav ja samas täht *O*.) Pildi vaatlemisel ei pääse muidugi mööda ka tähtedest.

Eelkoolieas piirdume algul vaid suurte tähtede kuju tundmaõppimise ja meeldejätmisega. Tähe kuju meeldejätmiseks võib võrrelda uut tähte mingi lapsele tuttava esemega. Näiteks *I* — lapse püstiaetud sõrm, *R* — poolik kringel, *U* — hobuseraud jms.

Kohe pärast teise tähega tutvumist hakatakse kaht tähte kokku lugema. Selleks võib kasutada mänguklotse või -kuubikuid, veel parem aga — suurelt kaartidele joonistatud tähti, nn. liikuvat aabitsat. Lapsele näidatakse algul tähti eraldi ja lastakse neid hääldada. Seejärel tähed ühendatakse. («Ütle niikaua *a*, kuni ma *A* kõrvale *I* panen.») Algul hääldatakse aegamööda, venitades (lauldes) kaht tähte järjest, siis kiiremini, kuni saadakse sõna *AI*.

Lugemisel tuleb tähti hääldada nii, nagu neid sõnas hääldatakse, mitte kasutada tähe nimesid (*em*, *pe*, *ka*, *es*), mis teeb lugemise raskeks (laps ei saa aru, miks *el*, *e*, *i*, *be* annavad kokku mitte *eleibe*, vaid *leib*).

Kui laps on õppinud kaht-kolme tähte seotult hääldama ja on seega kätte saanud lugemise esimese tehnilise võtte, tuleb õpetada teda lugema silpide kaupa: laps vaatab silbi vaikselt ära, hääldab selle kohe, siis järgmise silbi ja ütleb selle. Nii õpib silm kogu sõna haarama ja loetut mõistma.

Pikemaid sõnu tähthaaval venitades on laps viimase tähe juurde jõudes juba esimesed unustanud ega tea, mida ta luges. Niiviisi lugema harjunud lapsed eksivad lugemisel ka hiljem ja teevad rohkesti vigu õigekirjas.

Lugemiseks tuleb valida algul lihtsamad silbid ja sõnad, nagu *AI*, *AU*, *LA*, *LU*, *E-MA*, *A-NU*, *MU-RI*, *AA-DU*

jt. Samuti võib lasta tähtedest kokku seada ja lugeda ka oma nime, nukkude nimesid ja teisi kergemaid sõnu, mida eelnevalt mängus on kasutatud. Iga sõna ladumisele peab eelnema selle häälikuline analüüs, et laps oskaks sõna koostamiseks vajalikke tähti valida.

Kui tähtede ja häälikute tundmises on niisama kaugele jõutud, võib edaspidi neid paralleelselt õpetada. Raskust valmistavad tavaliselt helitud kaashäälikud. Kuna neid on raske eraldada eriti sõna algul, tuleks valida sõnu, kus nad esinevad lõpul (*AH, OH, OTT, SUKK* jne.). Loetagu neid ikka koos eelneva või järgneva tähega (*PA-DI, NU-GA, TI-BU*).

Lapse hilisema õigekeelsuse, aga ka õige hääldamise huvides peaks tema tähelepanu juhtima ka pikkadele häälikutele, öeldes: «Kui ütlemisel mõni häälik sõnas kaua kõlab, siis on kaks ühesugust tähte kõrvuti.» Näiteks: «Mall oli maal» — mitu *a*-d on igas sõnas?

Lugemine on keeruline toiming. Laps loeb esialgu pikkamööda. Teda ei tohigi lugemisel kiirustada, veel vähem ette öelda.

Lugema õppimiseks on sobivad suure kirjaga lasteraamatud. Eriti soovitatav on aga eelkooliealiste laste aabits (ilmus viimati 1958. a.), milles antakse ühtlasi metoodilisi näpunäiteid lastevanemaile ja juhendeid trükitähtede kirjutamiseks.

Kooliaabitsa järgi lugemist eelkoolieas ei saa lubada, sest siis kaob lapsel koolis huvi selle raamatu järgi õppimiseks; samuti on kooliaabitsast lugema õppimine eelkooliealisele lapsele vähe huvipakkuv ja raske.

Lugemaõpetamisel tuleb algusest peale jälgida, et laps ei loeks mehhaaniliselt ega ütleks sõnu huupi. Sellepärast on otstarbekohane loetu põhjal vestelda ja sisu kohta küsimusi esitada.

Kui laps on enne kooliminekut lugemisoskuse omandanud, peavad vanemad hoolitsema selle eest, et laste lugemisvara oleks eakohane — lihtsa teksti, suure kirja ning köitva sisuga. Väär on lasta lugeda täiskasvanuile mõeldud raamatuid või sundida külalistele ajalehte ette lugema. Nii tekib ja süveneb harjumus lugeda pinnapealselt, sisu mõistmata. Parimaks lektüüriks lastele on pildirikad lasteraamatud, kus pilt aitab aru saada sisust, tekst omakorda täiendab pilti. Selliste raamatute najal õpivad lapsed loetut mõistma ja raamatus esinevaid mõtteid edasi andma; laienevad ja süvenevad laste teadmised inimeste

elust ja loodusnähtusist, kujuneb õige suhtumine ümbritsevasse ellu, kasvab armastus raamatu vastu.

Kirjutamine. Kui laps õpib tähti tundma, siis püüab ta neid ka kirjutada. Kirjatähtede õppimisega ei maksa kiirustada. See osutub enne kooli ülearuseks, käekirja kujunemise seisukohalt isegi kahjulikuks. Küll aga on kasulik, kui laps enne kooli harjutab suurte trükitähtede joonistamist; see hõlbustab lugema õppimist.

Trükitähti tuleb õpetada kirjutama võimalikult ühe katkestamata joonega, muidu teeb koolis ümberõppimine raskusi. Näiteks *N*-i kirjutamisel tõmmatakse joon alt üles, siis viltu parema käe poole alla ja jälle alt üles, *L*-i kirjutamisel tõmmatakse joon ülevalt alla ja kohe, ilma joont katkestamata lühem joon paremale jne.

Kirjutada võib nii joonega kui ka joonteta paberile, kuid mitte üle 1—2 rea korraga. Kirjutamiseks on soovitatav tarvitada värvilisi, ent ka tavalist musta pliiatsit; viimaseist on sobivaim pehme joonistamispliiats (2M). Tingida kirjutama õpetamine jäetagu kooli ülesandeks.

On väga oluline, et lapsed juba algusest peale harjuksid pliiatsit õigesti käes hoidma. Seda on tarvis jälgida juba siis, kui laps kriipseldades joonistama hakkab, millest eespool juttu oli. Enamik lapsi hoiab pliiatsit ja hiljem ka sulepead kramplikult «konksus» nimetissõrmega, liiga otsa lähedalt jne. See väsitab mitte ainult lapse kätt, vaid mõjub hiljem halvasti tema käekirjale. Seepärast tuleb õiget pliiatsihoidu pidevalt jälgida ja lapsele meelde tuletada. Seletame ja näitame, et pliiats surutakse pöidla abil keskmise sõrme küüne ääre vastu. Esimene sõrm langeb pliiatsile (umbes 1 cm pliiatsi teritatud otsast) ülalt vabalt, mitte liigselt sirutatult ega ka liiga kõverdatult. Kui sõrmed on liiga kõveras või välja sirutatud, ei saa jooni (eriti ümaraid) pingul käerandme tõttu vabalt kujundada.

Ei ole õige seisukoht, et väikesele lapsele sobivad täiskasvanutele kõlbmatuks muutunud lühikesed pliiatsijupid. Just selliste vahenditega omandab laps tingimata väära pliiatsihoiu. Eriti kahjulikult mõjuvad käehoiule kõvad ja nürid pliiatsid. Sellepärast olgu lapsele antavad pliiatsid alati hästi teritatud ja niivõrd pikad, et laps saab neid õigesti käes hoida.

Jälgigem ka lapse kehaasendit kirjutamisel. See olgu niisugune, mis ei kahjusta nägemist ega rühti. Õpetame siis last otse istuma (mõlemad õlad olgu laua äärest ühe-

kaugusel), mitte toetuma rinnaga laua äärelle (vahemaa laua ja keha vahel olgu umbes 5 cm), pead otse hoidma ja jalgu paralleelselt täie tallaga põrandale toetama. Kүүnarnukke ei tohi lauale toetada. Need ulatagu 5—7 cm võrra üle laua ääre. Kүүnarnukid ei tohi kehast kaugele hoiduda, nende kaugus rinnakorvist olgu 5—8 cm.

Kooliastumise eel võiks tutvustada last ka vihikuga, millesse ta koolis kirjutama hakkab: näidata, kus on lehekülje ülemine ja alumine äär, aidata lapsel leida ülalt 1., 2., 3. rida, rea algus ja lõpp jms., õpetada vihikusse kirjutama õiges suunas — vasemalt paremale, vihikut õigetpidi avama jne. Ülearune ei ole rääkida ka vihiku hoidmisest (kuidas vältida «hiirekõrvade» tekkimist).

Kui neid nõuandeid järgitakse, tulevad lapsed koolis ka sule ja tindiga kirjutamisega paremini toime.

* * *

Lugemis- ja kirjutamisoskuste algete omandamine on normaalselt arenenud lapsele eelkoolieas täiesti jõukohane. Peame aga igal juhul silmas pidama, et eelkoolieas on lapse peamiseks tegevuseks m ä n g. Ka lugema ja kirjutama õppimine olgu lapsele ikka vaid omamoodi mänguks, mitte liigset vaeva nõudvaks kohustuseks. Seepärast on kõige olulisem lastes selle tegevuse vastu huvi äratada. See huvi tärkab varem siis, kui lapsel on kodus eakohaseid raamatuid, kui ta kuuleb nende sisust kõitvaid jutukesi ja vaatab kaunivärvilisi pilte, kui ta näeb, et perekonna täiskasvanud liikmed ja vanemad õed-vennad loevad raamatuid ja ajalehti, saavad kirju ja kirjutavad ise.

Arvutamine. Päril loomulik on, et laps sõlmib enne kooliminekut mõnesugust tutvust ka arvuvallaga, esijoones peastarvutamise ja lihtsate sõnaliste ülesannete lahendamise teel.

Tavaliselt õpetatakse kodudes lapsi kõigepealt arve loendama. Mõni 6-aastane laps oskab loendada juba 100-ni ja isegi rohkem, samal ajal pole tal veel käsitust mõisteist «vähem» ja «rohkem», samuti ei saa ta aru kõige lihtsamatest sõnalistest ülesannetest: Niisugusest õpetamisest on vähe kasu.

Peamine on, et lapsed õpiksid ümber käima arvudega esimese kümne piirides: oskaksid loendada 10-ni, tutvuksid arvude koostisega, oskaksid esemete abil liita ja lahutada ning lihtsamaid ülesandeid lahendada. Igapäe-

vane elu perekonnas pakub selleks loendamatu võimusi. Näiteks isa palub poega ulatada endale 2 naela, ema palub tuua 10 pesupulka või laseb panna lauale 4 taldrikut jms.

Esialgu õpetatakse lapsi paljudest ühesugustest esemetest eraldama ühte, kasutama õigesti sõnu «palju» ja «üks» (tuua üks puuduv lusikas, asetada lauale veel üks klaas, võtta mängimiseks ainult üks mänguasi jne.)

Kui mõisted «üks» ja «palju» on lapsele selged, püüdke luua ettekujutus kahest esemest koosnevast hulgast. Seejuures saab kasutada mitmesuguseid võtteid. Leitakse, et uuel nukul on üks nina, üks suu, aga kaks silma (üks ja veel üks), kaks kõrva, kaks kätt, kaks jalga — just nii, nagu emal, isal ja lapsel endalgi.

Uue mõiste täpsustamiseks võib jälle anda ülesandeid, tuua vaheldumisi üks ja kaks asja, neid suurest hulgast välja valides.

Kui lapsed on juba omandanud ka mõiste «kaks», tutvustatakse neid edasi kolmest esemest koosneva esemete koguga ja loendamisega kolme piires. Seda võiks teha mänguasjade või pildi kaasabil. («Oli kaks jänest, nende juurde jooksis veel üks. Mitu jänest on nüüd? Loendame: «üks jänest, kaks jänest — kolm jänest.» — «Aga mitu nukku on sul?» — «Kaks suurt nukku ja üks väike — kolm nukku.»)

Kinnistamiseks võib anda ülesande kuulata ja valjusti loendada, mitu korda ema käsi plaksutab ning asetada lauale sama palju esemeid, kui oli plakse jms.

Analoogiliselt tutvutakse ka teiste arvudega 10 piires. Kõige olulisem on seejuures, et laps õpiks seostama iga arvsõna vastava hulga esemetega.

Laste kujutluste süvendamiseks arvudest juhatakse ikka ja jälle tähelepanu ümbritsevatele esemetele (toolil on 4 jalga, kassil on 4 jalga, toal on 3 akent, maja juures kasvab 6 puud) ning antakse sellekohaseid ülesandeid.

Lapsi tuleb tingimata tutvustada ka arvu koostisega. Lapsele öeldakse: «Võta 5 kivist, aeta 1 ühele poole ja 4 eemale. Millistest arvudest nüüd «viis» koosneb?» Laps vastab. Seejärel ergutatakse teda mõtlema, kuidas võiks kivikesi veel teisiti jaotada. Nii toimime kõigi arvudega 10 piires. Arvude koostise tundmine on aluseks liitmise ja lahutamise õpetamisele koolis.

Enne kooli peaksid lapsed tundma ka selliseid mõisteid,

nagu «vähem» — «rohkem», «suurem» — «väiksem», «pikem» — «lühem», «kergem» — «raskem».

Kui laps ise huvi tunneb, võib talle õpetada konkreetsete esemete (kivikesed, tammetõrud, kastanid vms.) najal veidi liitmist ja lahutamist 5 või 10 piires.

Algul liidab laps loendades. Kui 3-le tammetõrule on tarvis 2 veel juurde liita, lükkab laps kõik tammetõrud kokku ja loendab need (1, 2, 3, 4, 5). Liitmise täielikum võte oleks teise arvu liitmine esimesega ühekaupa. Näiteks: «Võta 3 õuna ja liida nendega 2 õuna. Esiteks liidame 3 õunaga ainult 1 õuna, saame 4 õuna. Nüüd liidame veel 1 õuna, saame 5 õuna. Kui palju õunu 3-ga liitsime?» — «Kaks.» «Kuidas me kaks õuna liitsime?» — «Enne 1 õuna, siis veel 1 õuna.»

Sel viisil toimub liitmise õpetamine esimese õppeaasta algul kooliski. On hea, kui vanemad nii ka kodus lapsi õpetavad, vastasel korral tuleb koolis ümber õppida.

Lastele võib näidata ka kõige lihtsamat lahutamise võtet mahaarvamist ühekaupa. 6-st 2 lahutamine toimuks järgnevalt: «Lahutame 6-st õunast algul 1 õuna, jääb järele 5 õuna, 5-st õunast lahutame veel 1, jääb 4 õuna. Kui palju õunu me üldse lahutasime 6-st?» — «Kaks.» «Kuidas me lahutasime 2 õuna?» — «Algul lahutasime 1 õuna, siis veel 1.»

Lastele võib anda kõige lihtsamaid liitmise ja lahutamise ülesandeid. Näiteks: «Peenral oli 5 kapsapead. Ema lõi ühe ära. Mitu kapsapead nüüd veel jäi?»

Arvutamisoskust tuleb igapäevases elus pidevalt kasutada (laua katmisel, poes käimisel jne.).

Asendamatud on mitmesugused mängud. Mida rohkem üheealisi lapsi koos on, seda rohkem on ka elevust ja võimalusi arvutamiseks. Loendamisoskust arendab näiteks järgmine mäng. Mängujuht viskab palli mõnele lastele ja nimetab mingi arvu (3, 5). Laps, püüdnud palli kinni, loendab sellest arvust alates mängu eel kokkulepitud arvuni (6-ni, 10-ni).

Kui lapsed juba mõningaid numbreid tunnevad, on sobivaks mänguks *Mänguasjade kaupluses*. Mänguasjad on asetatud riulile või lauale. Vanem õde-vend või mõni kooliskäiv laps on müüja, teistel lastel on numbritega kaardikesed — «rahad». Ostja vaatleb väljapandud mänguasju, ütleb, mida ta soovib osta, ja maksab selle eest oma paberrahadega. Näiteks 3 rubla (1 rubla + 2 rubla) auto eest.

Arvudega tegelemine, peastarvutamine, mitmesuguste ülesannete lahendamine ja iseseisev ülesannete koostamine, tutvumine aja ja suuruse mõistetega arendab lapse loogilist mõtlemist ning avardab eluliste tähelepanekute ringi.

Ei tohi aga last n.-ö. «üle õpetada» ja tema jõudu üle pingutada. Töö on õigesti korraldatud siis, kui laps ise otsib üles oma tammetõrud või kivikesed ja palub isa või ema: «Hakkame nüüd mängima, kuidas 2 linnukest oksal on ja üks veel juurde lendab» või: «Hakkame arvutama, mitu taldrikut peab olema laual siis, kui tädi Miina oma Peetri ja Kaiega meile külla tulevad.»

KOOLILAPS PEAB OSKAMA TÖÖTADA

«Õppimine on töö ja peabki jääma tööks, kus huvi õpingute vastu tuleneb tõsisest mõttest, mitte aga mingeist kõrvalise tähtsusega nähtustest,» ütles kasvatusteadlane Ušinski.

Koolis omandavad õpilased teadmisi ja oskusi ning õpivad neid rakendama. Teadmised ei tule aga iseenesest. Õppimine nõuab visa tööd, kohusetunnet ja püsivust. See pärast on väga oluline juba enne kooli teadlikult arendada laste tahtelisi omadusi ja kujundada õiget suhtumist töösse.

Töökus ei ole sünnipärane omadus. Selle kasvatamine peab algama juba varases lapseas ja nimelt jõukohaseid ülesandeid andes ja nende täitmist jälgides. Muidugi tuleb eelkooliealise lapse töökasvatuses lähtuda mitte niivõrd töö praktilise kasulikkuse seisukohast, kuivõrd töö kasvatustlikust mõjust lapse isiksuse kujundamisel. Laste osavõtt jõukohasest tööst annab mõnesuguseid tööoskusi ja -harjumusi. Veel olulisem on aga püsivuse ja iseseisvuse kasvatamine. Lapsed, kes juba eelkoolieas on harjunud täitma oma väikesi kohustusi, tulevad tavaliselt paremini toime ka koolitööga.

Mängukujuline töö eelkoolieas. Eelkooliealise lapse elus on töö ja mäng tihedasti põimunud. Täiskasvanute töid matkides mängivad lapsed arsti, autojuhti, kokka jne.

Nukunurgas käivad sageli tõsised tööd ja askeldused: toidukeetmine, laua katmine ja koristamine, nukunõude pesemine ja kuivatamine, mängunurga korrastamine. Sellised mängud on väga väärtuslikud — nad äratavad huvi tõelise töö vastu.

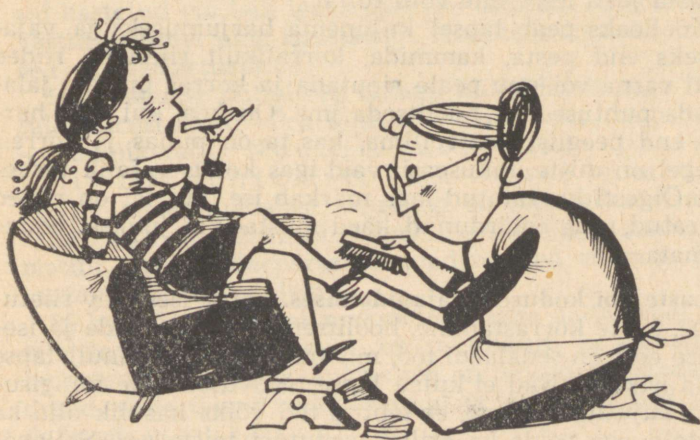
Lapse loomulik mängutarve peakski väljenduma mänguvormis töös. Kui emal on pesupäev, siis antakse lapselegi kauss ja seebitükk nukuriiete pesemiseks. Pesunööri

võib parajasse kõrgusse tõmmata, nii et laps saaks nukupesu ise kuivama riputada. Pesupäev on lapsele lõbusaks ja huvitavaks mänguks. Kui palju on siin õppida! Seda, kuidas pesu seebitada, hõõruda, loputada, väänata ja päris tõeliste pesupulkadega nõõrile kinnitada. Kui isa kardina-puud või leivalauda teeb, võib väikemees tema kõrval õe nukule riidepuud meisterdada, tehes nii tutvust puutööriistadega. Kui ema lapsele uut kleiti õmbleb, proovib laps ka nukule põlle või pluusikest teha ning õpib niiti ja nõela käsitsema.

Nii teevad lapsed mängides vahel päris tõsist tööd, õpivad sooritama mõningaid lihtsamaid töövõtteid ja, mis kõige tähtsam, saavad tunda tõelist teoorõõmu.

Pikkamööda, vastavalt lapse eale muutuvad tööülesanded keerukamaks ja hakkavad mängust eralduma. Kooliikka üleminekul peab lapsel olema välja kujunenud selge vahe mängu ja töö vahel: mäng on lõbus ajaviide, aga töö midagi hoopis tähtsat.

Laste eneseteenindamine. Leidub vanemaid, kes püüavad lapsi kõige väiksematestki kohustustest võimalikult kaua eemal hoida. Nad pesevad veel 6—7-aastaselt poisil või tüdrukul ise kaela ja kõrvad, puhastavad kingad ja korjavad kokku isegi mänguasjad.

«Liiguta end ometi rutem! Ma jään niiviisi nukuteatrisse hiljaks.»

Niiõuguse kasvatusel puhul lähavad lapsed kooli ühegi töõharjumusega ja seal on nad püstihädas: võimlemistun- niks ümber riitudes ei suudeta teistega sammu pidada (mõni ei saa omaenda jõul veel sukkagi jalga) ning riite- hoius ei tulda õpetaja või koolitadi abita toime. Pole mi- dagi imestada, kui sellised lapsed eakaaslaste pilke alla satuvad ja «mammapoja» või «hädavarese» nime kannav- vad. Laps ise tunneb oma saamatuse pärast piinlikkust. Ta muutub ebakindlaks ja kaotab eneseusalduse, mis halv- vab isegi õppeülesannete täitmist.

Laps peab harjuma juba maast-madalast ise enese eest hoolitsema. Juba 3-aastast last õpetame täiskasvanu osa- lise abiga käsi ja nägu pesema ning hambaharja kasuta- ma. Edasi õpib laps ise oma juukseid kammima, riideid enne magamaheitmist korralikult toolile asetama jms.

Suurt kannatlikkust nõuab iseseisvalt riietumise õpeta- mine. Nõõbid, haagid, kingapaelad — nendega toimetulek on lapse väikesele ja koordineeritud tegevusega harju- mata käele tõsiseks pingutuseks. Palju peamurdmist val- mistab seegi, kas riietusele on õigetpidi käes, kas käsi lähleb õigesse käisesse, kas jalga saab õige jala king jne. Loomulikult tuleb last neis toiminguis õpetada ja ergu- tada. Kuid ärgem esimese äparduse korral neile kohe appi kippugem. Nii õpib laps ainult täiskasvanu abile lootma. Põhimõtteks olgu, et me ei tee lapse eest ära midagi, mil- lega ta juba ise toime võib tulla.

Koolieaks peab lapsel kujunema harjumuseks ja vaja- duseks end pesta, kammida, korralikult riietuda, riided alati varna või puu peale riputada ja korras pidada, jala- nõude puhtuse eest hoolitseda jms. On hea, kui laps har- jub end peeglist kontrollima, kas ta on puhas ja korras. Peegel on mitte uhkuseasi, vaid igas kodus vajalik tarbe- ese. Õigesti kasvatatud laps märkab ise, kui tal on riided korratud, nina määndunud, käed mustad või juuksed kam- mimata.

Laste abi koduses majapidamises. Lapse iseseisev riietu- mine, riiete korrastamine, hoolitsemine oma asjade ja ise- enese eest on sedalaadi töö, mis on ühenduses ainult lapse enda isikuga. Nad ei kutsu lapse teadvuses esile mingisu- gust kujutlust sellest, et tehtud töö võiks kasulik olla ka teistele, ega eelda ka erilist vastutust teiste ees. Sellepä- rast on kasvatuslikult õige laiendada lapse tööde ringi kogu perekonna heaks tehtavate töödega.

Täiskasvanute töö on eelkooliealiste laste silmis alati midagi väga tähtsat, mida iga pisikene Peep või Pille ka ise heameelega tahaks teha. Mõnikord on väikesest abilisest küll enam tüli kui abi. Seepärast saadavad mõned emad lapse oma töö juurest hoopis ära, öeldes: «Ära sega! Sa oled veel väike ja rikud kõik ära!» Korduvalt töö juurest eemaletõrjutud laps aga kaotab kergesti huvi abistamise vastu üldse. Nagu juba ütlesime, polegi esialgu kõige tähtsam töö tulemus, vaid töötamine ise, mille kaudu laps omandab oskusi ja harjumusi tööks ning kogeb töörõõmu. Arukad vanemad leiavad ka väikestele lastele mitmesuguseid lapsepäraseid töid, nii et lastel endil jääb mulje, nagu teeksid nad midagi väga vajalikku ja tähtsat. Nii on väike Tõnu või Kai uhked ja rõõmsad, kui nad saavad tuua isale kätte toatuhvlid, pesta kartulikooremise ajal puhtaks kooritud kartulid, ulatada emale kätte pesupulki jms.

Aegapidi hakkab lapse tööst juba kasugi olema. 6—7-aastase lapse hooleks võib juba usaldada lillede kastmise, tolmutõrjumise aknalaudadelt, nõude kuivatamise, mõnikord isegi poest leiva või piima ostmise jne.

Seejuures on oluline, et lapsele jäetaks tööülesannete täitmisel teatav vabadus. Teda ei tule alatasa käsutada: mine poodi, too puid, pane lusikad lauale jne. Parem juba anda pikemaks ajaks mingi kindel ülesanne, mille täitmise aja ja viisi määrab laps ise. Ta võiks kanda püsivat hoolt selle eest, et aknalaudadel ei oleks tolmu, et toalilled oleksid kastetud või leib igaks päevaks ostetud. Nii kasvatame vastutustunnet ning iseseisvust. Koolitöös on need omadused väga väärtuslikud.

Iga ülesande täitmiseks antagu küllaldaselt aega. Töö ei salli kiirustamist: «Pea tehtud — pilla-palla, kaua tehtud — kaunikene!» Nõudlikkust enese vastu ja kriitilist suhtumist oma töösse on tarvis kasvatada maast-madalast. Muidugi on laps alles vilumata, sageli pole ta füüsiliselt võimeline tööd igas suhtes laitmatult tegema. Seepärast peavad nõuded võimete ja oskustega kooskõlas olema.

Halva töö pärast ei maksa last lausa laita, veel enam häbistada. Hoopis õigem on rahulikult ja kannatlikult lapsega koos arutada, kuidas töö on tehtud, avastada puudused, anda täiendavaid juhiseid ja lasta siis tööd parandada või uuesti teha.

Oleme otsustavalt selle vastu, et töö alal tarvitataks ergutusi või karistusi. Mõned vanemad kauplevad lapsega:

kui tood puid, saad kommiraha, kui pesed nõud puhtaks, saad tasuks seda või teist. Selliselt kasvatatud lapsed hakkavad koolis käies ka parema hinde eest tasu nõudma. Nad ei küsi kunagi, mida nad võlgnevad emale ja isale nende hoolitsuse eest, nad ei armasta tööd, ei oska tunda töö rõõmu.

Tööülesanne ja selle täitmine peavad iseenesest lapsele rahuldust ja rõõmu pakkuma. Tunnustav sõna kordaläinud töö eest peaks küllaldaseks tasuks olema.

Veel vähem õigustatud on last halva või tegemata jäetud töö pärast karistada. Sel juhul on tähtsaim saavutada seda, et töö siiski ära tehtaks.

Jõukohane kodune töö ning väikeste, kuid kindlate ja pidevate kohustuste täitmine on lapsele nagu kooliks valmisoleku prooviks. Kui laps teeb talle usaldatud tööd kohusetruult ega lase end kõigutada hetkelistest soovidest ja tujudest, kui tal on püsivust teha iga tööd täpselt ja korralikult, siis võib arvata, et ta täidab samasuguse kohusetundega ka õppeülesandeid.

Huvi äratamine õppetöö vastu. Iga uue tegevuse edu sõltub huvist selle vastu, soovist sellega tegelda. Laste õppetöö on tulemusrikkam, kui nad lähevad sellele vastu ootuse ja hea tahtega.

Seitsmeaastased lapsed soovivad juba tegelda tõsiste, täiskasvanute ja teiste laste poolt tunnustatud töödega. Ümbruse mõjul nad teavad, et laste tegevus, mida täiskasvanud tõsiselt arvestavad, on koolitöö. Hästi mõjub lastele ka tuttavate koolilaste — heade õpilaste eeskuju, vanemate õdede-vendade ja perekonna täiskasvanud liikmete huvi teadmiste ja raamatute vastu. Niiviisi kasvab koolimineku lapse kujutluses tähtsaks ja tõsiseks sündmuseks.

Suureks sündmuseks lapse elus on päev, mil teda minnakse kooli sisse kirjutama. Sel puhul peaksid vanemad tingimata ka lapse enda kaasa võtma, et ta saaks näha oma tulevast kooli, vaadata klassiruumi ja tutvuda õpetajatega. Ka õpikute ja koolitarvete muretsemisel on õige laps kaasa võtta. Las ta olla seejuures ise aktiivne abiline: mõelda, milliseid õppetarbeid talle vaja võiks minna, maksta raha kassasse jms. See kõik ergutab huvi koolimineku vastu.

Sageli räägitakse enne kooliminekut lapsele, mida ta nüüd peab hakkama tegema, mida teha ei tohi, missugu-

sed on ta ülesanded ja kohustused. Aga õigused? Olgu koolimine lapsele ikka niisugune suur pööre elus, mis toob kaasa mitte ainult kohustusi, vaid ka õigusi. Tundku seda ka tema ise! Esimesest koolipäevast peale saab ta uue, toreda nimetuse — õpilane. Ta võib kanda vormimütsi ja -rõivastust. Sellest päevast alates on kodus üks töötegija juures. Ta peab hommikul ruttama nagu vanemadki, tal on oma kindel töö — õppimine. Tal on õigus saada oma koht töötamiseks ja kindlal ajal segamatult töötada; tal on õigus oodata, et tema tööd hinnatakse, et seda tõsiselt võetakse ja arvestatakse.

Meie koolides on kujunenud kaunis traditsioon: vanemate klasside õpilased võtavad I klassi õpilased pidulikult vastu. Kooliruumid kaunistatakse lillede ja rohelisega, uustulnukaile kingitakse lilli, mõnes koolis isegi õppetarbeid — liikuvaid aabitsaid, arvutuspulgakesi jm. Aktusel võetakse nad õpilasteks vastu ja juhatakse oma õpetaja juurde. Vastremonditud ruumid on hubased ja sõbralikud. See on suur elamus, mis veel vanuigi mälestustes vilgub. Seepärast on vanematel põhjust selle päeva kujundamise eest hoolt kanda. Kodugi peaks koolist saadud muljeterikkust jagama, lapse erutusele mõistvalt kaasa elama.

1. septembril astubki väikemees või tüdruk, lilled peas, esimest korda kooli. Ta on juba õpilane, mõistagi uhke ja õnnelik selle üle. Ohinal on ta valmis kõike vastu võtma ja tegema, mida kool pakub! Ühesõnaga: eos on olemas hea õpilane. Et see säiliks, kasvaks, et see ei hävineks — see on kooli ja — rõhutame — suurel määral ka vanemate kätes. Nüüd on vanemate mureks kinnistada neid positiivseid omadusi, mis lapsel juba enne kooli olid kujunenud, luua talle kodus õppimiseks tarvilikud tingimused, mõistlikult suunata tema õppimist ja muud tegevust ning hoida tihedat sidet kooliga, et ühiselt kasvatada meie ühiskonnale väärtuslikke kodanikke.

MIDA ON TARVIS LAPSELE KOOLIMINEKUKS MURETSEDA

Koolivorm. Laps tuleb kooli saata puhtana ja korralkuna, riietatuna vastavalt kooli nõuetele, et ta teiste hulgas end hästi tunneks. Meie koolides kannavad õpilased vormimütsi ja ühtlast vormiriietust. Koolivorm ei ole lihtsalt «vormiküsimus». Otstarbekohane ja mäitsekas riietus sisendab korratunnet ja kasvatab ilumeelt.

Vormiriietus peaks juba esimeseks koolipäevaks korras olema. Hiljem ei tohi last kunagi kooliriietega õue mängima lubada. Pangu need koju jõudes kohe korralikult ära. Niimoodi saab algusest peale selgeks erinevus kooli- ja koduste riiete vahel.

Raamatud ja vihikud. Vanemate ülesandeks on tarvilike õpikute ja õppetarvete õigeaegne muretsemine. Õpikute müük toimub augustikuus (paar nädalat enne koolitöö algust) selles koolis, kus laps õppima hakkab. Õpikute ostmisel peaks väikemees või tüdruk ka ise kaasas olema. Ta näeb siis esmakordselt oma uusi abimehi ja sõpru.

Koolis kasutatakse esialgu joonelisi ja ruudulisi vihikuid. Joonelistest vihikutest kasutatakse I klassis laiemate, 10-millimeetriste joonevahedega vihikuid (16 joont leheküljel).

Vihikute hoidmiseks on soovitatav muretseda papist vastav mapp, millega laps vihikud ranitsasse paigutab. Siis ei teki nii kergesti «hiirekõrvad». Kattepaperite asemel on otstarbekohane kasutada plastmassist ümbriseid. Need on nägusad, hügieenilised (pestavad) ja vastupidavad.

Pinal, pliats, sullepea. Esimese klassi õpilane töötab algul pliatsiga. See olgu pehme ja hästi teritatud. Kakkum ja väike puust joonlaud on tarvilikud. Seda

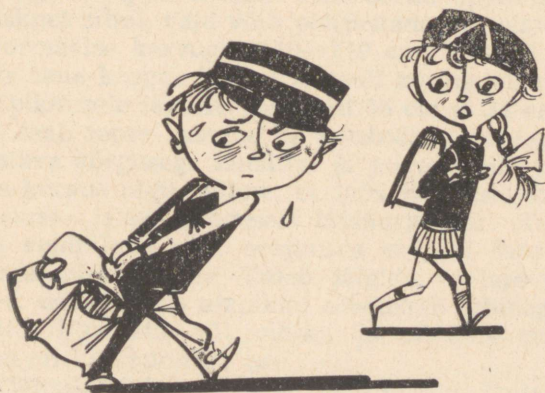
varandust kannab koolijüts pinalis, mis võib olla karbitaoline (puust, plastmassist) või taskutaoline (nahast, kunstnahast). Soovitada ei tahaks ümmargusi ja plekist pinaleid: ühest on lapsel raske asju välja võtta, teised kipuvad kolisema. Lapsel peaks pinalis olema veel tagavarapliiats, sest koolis pliiatsi teritamine on I klassi õpilasele üsnagi tülikas.

Sulepea ostmisega ei maksa rutata, kuna esimese klassi lapsed õppeaasta algul veel tindiga ei kirjuta. Liiasi pole sulepea suhtes kõikides koolides nõuded ühtlased. Mõnes koolis alustatakse kirjutamist tavalise sule ja sulepeaga, mõnes kasutatakse erilisi õpilase täitesulepäid (need on tavalistest täitesulepeadest peenemad, kergemad ja tingimata katmata sulega).

Joonistusplakk ja värvipliiatsid. Joonistamise — selle meeldiva ja rõõmsa tunni tarvis muretseme joonistusplaki ja värvipliiatsid. Värvikarp võiks suurem olla. Rikkalikum värvivalik pakub rohkem värvirõõmu.

Ranits. Kas osta lapsele koolitarvete kandmiseks ranits või portfelli?

Kindlasti ranits! Raske nahast portfelli pole hoopiski koolilapse pärane. Pealegi võib raskuse kandmine käe otsas põhjustada lülisamba kõverdumisi küljele ja ette, sest kandekätt ei vahetata kuigi sageli. Halb rüht omakorda kahjustab südant, kopsu ja vahelihast.

«Portfelli, kuhu poisi viid?!»

Ranits seevastu mõjutab hästi rühti ja väldib küürujäämist. Niisiis — nõudke kaubandusvõrgust ainult seljas kantavaid ranitsaid või selleks kohandatavaid koolikotte.

Mida peab sisaldama õpilase ranits? Õpilasreeglid nõuavad: «Kooli tulla kõigi vajalike õpperaamatute ja kirjutamisvahenditega.» Jälgige, et lapsed ei kannaks kaasas rohkem raamatuid ja vihikuid, kui koolipäev seda nõuab. Esialgu peavad vanemad otse praktiliselt näitama, kuidas lapsel tuleb asjad järgmise päeva tunniplaani alusel juba õhtul (teises vahetuses käivate lastel aga enne töölaua juurest lahkumist) kokku panna. Näidata tuleb sedagi, kuidas asju korralikult ranitsasse paigutada.

Edaspidi kujuneb koolivahendite hooldamine lapsele endastmõistetavaks kohustuseks ja harjumuseks.

KOOLILAPSEL PEAB OLEMA KODUS KINDEL TÖÖKOHT

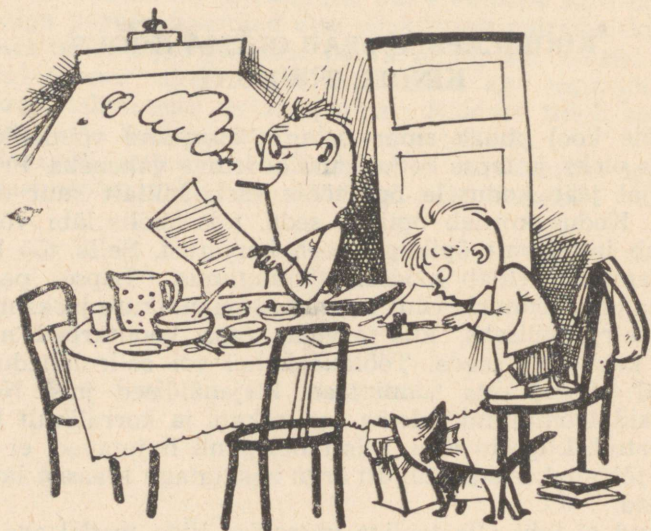
Meie kool püüab sinnapoole, et õppetund võimalikult tõhus oleks ja lapse koduse töö koormus väheneks. Praegusajal jääb kodusele õppetööle siiski küllalt suur osakaal. Kodus kordab õpilane seda, mis koolis läbi võeti, töötab iseseisvalt õpikuga, teeb harjutusi. Selle töö hea kordaminek eeldab soodsaid töötingimusi. Lapsel peaks olema oma töönurk: riiul raamatute ja vihikute jaoks ning laud kirjutamiseks, kus ta võiks oma koolitarbed n.-ö. oma käe järgi seada. Töölaua kohal või selle läheduses seinal võiksid olla tunniplaan, kirjanäidised jms. Need peaksid loomulikult olema maitsekalt ja korralikult kujundatud. Liigseid asju, mis tähelepanu hajutavad, ei tohiks töölaual seista. Samuti ärgu kasutatagu klaasist laaukatteid.

Laud ei tohi olla tooliga võrreldes liiga madal ega ka liiga kõrge. Muidu peab laps kas viltu istuma või küünarnukke liiga kõrgele tõstma. Vale asend õppimisel rikub mitte üsknes silmi, vaid võib põhjustada ka selgrookõverdusi. Normaalse kasvuga (110—119 cm) I klassi õpilasele on sobiv laua kõrgus 52 cm ja tooli kõrgus 32 cm; 120—129 cm pikkusele lapsele vastavalt 56 cm ja 34 cm. Lauda ja tooli saab lapse kasvule ka kohandada, asetades istme alla vastava kõrgusega lauatuiki ja jalgade alla pingikese. Viimase kõrgus olgu selline, et laps istumisel kõverdaks jalgu puusa- ja põlveliigesest täisnurga all. Tooli serv ulatugu veidi laua alla, seejuures ei tohi laps rinnaga vastu laua äärt toetuda. Tuleb jälgida, et laps ei kirjutaks n.-ö. ninaga, mis ajapikku soodustab lühinägelikkuse tekkimist. Raamatu või vihiku ja silmade normaalne vahemaa on ligikaudu 30 cm.

Kui ruumikitsikuse tõttu ei ole võimalik õpilasele oma lauda anda, siis peab hoolitsema selle eest, et teatud kel-

laegadel päevas oleks lapse päralt mingi muu laud, nii et laps ei peaks oma õppetööga ühest kohast teise kolima. Igas kodus peaks olema võimalik eraldada lapsele ka riul, laegas või mõni muu koht koolitarvete hoidmiseks.

Kui korraga õpib mitu last, siis peab ruum olema nende vahel jaotatud nii, et nad üksteist ei segaks.

Mõneski kodus võib näha niisugust pilti.

Suur tähtsus on samuti valgustusel. Pahatihti võime näha, et tuba valgustab laelamp, laps aga peab kusagil hämaras nurgas töötama. Sealjuures õigustavad vanemad end — noorel lapsel terased silmad! Neis tingimustes pole imestada, kui laps juba koolieas hakkab prille kandma.

Õpilase laua loomulik asukoht on akna läheduses, nii et valgus langeks sellele vasakult või otse, siis ei varja lapse enda ega ta käe vari raamatut või vihikut. Öhtul õppimiseks on kõige sobivam mitteläbipaistvast materjalist kupliga laualamp.

Iga laps peab oma töonurga ise korras hoidma.

Ruum, kus õpilane õpib, peab olema hästi tuulutatud. Unisus, uimasus ja roidumus on tingitud pahatihti just halvast õhust. Toas peab olema võimalikult vaikne. Tuleb

hoiduda valjuhäälelistest kõnelustest lapse õppimise ajal, samuti ei tohi lasta raadiot või televiisorit mängida. Laps võib küll öelda, et see teda ei sega, tegelikult aga saab ta närvisüsteem kõrvalisi ärritusi, mis last märkamatuks väsitavad.

Normaalsed kodused õppimistingimused on üheks eelduseks, et laps oma õppeülesandeid hästi ja korralikult täidaks. Hea tahtmise juures on vanematel võimalik isegi kõige raskemates oludes lapsele sobivad töötingimused luua.

MILLINE PEAB OLEMA ÕPILASE PÄEVAKAVA

Lapse õppetöö saab olla edukas ainult sel juhul, kui tema tööd ja toimingud toimuvad kindla päevakava järgi. Kindlas järjekorras ja kindla aja järgi korraldatud tegevust nimetataksegi päevakavaks.

Milline on siis soovitatav õpilase päevakava?

Lapse tööpäev algab hommikul voodist tõusmisega. Laps peab harjuma iga päev ühel ja samal ajal tõusma. Täpne kellaaeg sõltub lapse koolimineku ajast ja koolitee pikkusest. Esimeses vahetuses õppivatel lastel peaks see toimuma vähemalt 45 minutit enne kooliteele asumist. Selle aja jooksul sooritab laps hommikvõimlemise, korrastab oma voodi, peseb end, riietub ja einetab. Lapsi ei tohi hommikul söömata kooli lubada. Täiesti endastmõistetavalt peaks laps sööma koolis sooja einet.

Kooli tuleb minna nii, et ilma tõttamata 15—10 minutit enne tundide algust kohale jõutaks. Koolis on laps, olenevalt tundide algusest, umbes kella 13.00-ni. Pärast seda tuleb ta koju, peseb käed, vahetab riided, abistab ema laua katmisel ja sööb lõunat.

Mis saab nüüd edasi? Just selles suhtes on paljudes kodudes eksimusi õige päevakava vastu. Tihtipeale võib näha sellist olukorda: vaevalt on laps koolist koju jõudnud ja söönud, kui range ema või vanaema juba sunnib: «Hakka nüüd kohe õppima, pärast aega mängida küll!» Laps on väsinud (ta on olnud küllalt pika päeva koolis), kuid ruttab siiski täitma käsku. Väsinuna kulub tal aga õppimiseks väga palju aega ja tulemusedki on nigelad.

Juhtub ka vastupidist: poiss tuleb koolist koju, sööb ja kaob kiiresti. Kaaslastega mängides möödub aeg märkamatu, õppimist ei tule meeldegi ja tuppa jõutakse alles öhtusöögiks. Pärast sööki on väsimus ja uni kallal ning õppetükid jäävadki tegemata.

Kuidas on siis kõige õigem korraldada lapse töö- ja puhkeaja vahekordi? Pärast koolist tulekut ei ole otstarbekohane kohe õppimist alustada. Umbes 2 tundi tuleks puhata, kasutades seda aega kas mängimiseks või kodusteks majapidamistöodeks. Osa ajast võib kasutada ka vaikselt lamamiseks või uinakuks. Eriti soovitav on see nõrga tervisega lastele.

Vaheaeg koolist kojutuleku ja õppimisele asumise vahel ei tohiks venida ka liiga pikaks, eriti kui see on täidetud intensiivse tegevuse või erutavate mängudega. Niisugusel juhul võib laps enne õppima asumist uuesti ära väsida.

Pärastlõunasele puhkusele järgneb õppimine, milleks esimese klassi õpilastele tuleb päevakavas ette näha keskmiselt 1 tund. Püüdkem algusest peale lapses kujundada harjumust kindlal ajal tuppä õppima tulla. Ühteagu peab silmas pidama, et vaimne töö nõuab 7-aastaselt lapselt suurt pingutust ning ta väsib ruttu. Seetõttu on soovitav õppimise ajal umbes iga poole tunni järel teha väike vaheaeg, mil õppimine asenduks mingi muu tegevusega, näiteks paari võimlemisharjutusega avatud akna all.

Püüdkem samuti jälgida, et laps oleks kogu tähelepanuga töö juures ega tegeleks kõrvaliste asjadega, muidu venib õppimisaeg liiga pikale.

Õppimise ajal ei tohiks last segada mitmesuguste pisiülesannete andmisega (keldrist kartulite toomine, vanaisa prillide otsimine jms.). Need ülesanded on küll lihtsad täita, kuid nad hajutavad tähelepanu ja juba keskendunud töömeeleolu ning näitavad mitte austavat suhtumist lapse töösse.

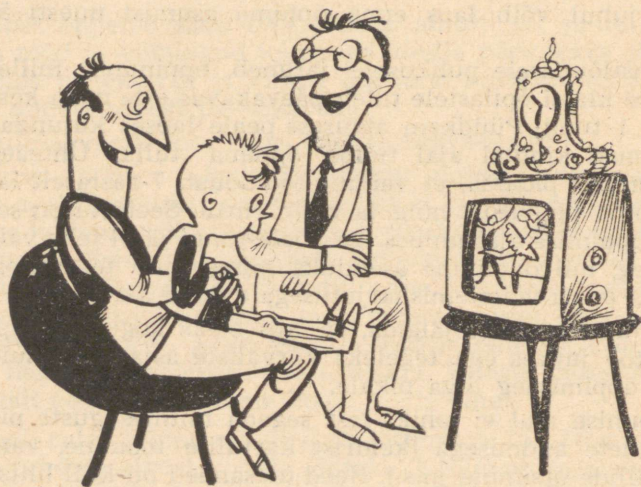
Õppetööle järgneb vaba aeg kuni õhtusöögini. Seda aega võiks laps kasutada mängimiseks, oma lemmikharastusteks, tööks koolivälistes ringides, tarbe korral ka kodusteks majapidamistöodeks. On väga soovitav, et lapsed suure osa sellest ajast veedaksid õues.

Õhtusöögi aeg oleneb sellest, millal laps magama läheb. Õhtustama peaks ta umbes kaks tundi enne magamaminekut, sest täis kõhuga magama heita ei ole tervislik. Lastele ei tohi anda õhtuti ka kanget teed ega kohvi. Oakohvaga ei ole üldse laste jook.

Sügav, rahulik uni on lapsele väga tarvilik. Uni tagab kogu organismi puhkuse, taastab ajukoore närvirakkude töövõime, loob erksa, värske meeleolu ja tõstab töötahet.

Esimese klassi lapsed peaksid magama vähemalt 10—11 tundi. Niisiis: kui laps peab ärkama hommikul kell 7.00—8.00, tuleb tal öhtul magama heita hiljemalt kell 21.00.

Igal lapsel peaks olema eraldi ase. Ruumis, kus laps magab, ei tohi olla eredat valgust ega kära. Mõned vanemad arvavad, et nende laps magab hästi ka siis, kui raadio toas valjusti mängib või hilised külalised täiel häälel juttu ajavad. Niisugune vaade on ekslik, sest lapse uni ei ole ses olukorras küllalt sügav ja närvisüsteemi puhkus täielik.

Pahatihti vaatab väike Tõnu või Tiiu isa põlve peal saadet poole ööni...

Paljudes perekondades ei taha lapsed õigel ajal magama minna. Öhtuti on terve pere koos, aetakse huvitavat juttu, kuulatakse raadiot, vaadatakse televiisorit. Pahatihti vaatab väike Tõnu või Tiiu isa põlve peal saadet poole ööni, ehkki ta sellest midagi aru ega mingit kasu ei saa. Hommikul on aga laps unine, äratamisel tuleb teda raputada, tekki pealt kiskuda ja koguni külm vesi appi võtta. Ei pruugi siis imestada ega lapse süüks panna, kui ta koolis on loid, uimane ning tunnis tähelepanematu.

Õigeaegset magamaminekut tuleb nõuda järjekindlalt. Ainult sel tingimusel kujuneb lastel harjumus öhtul kergesti ja kiiresti magama jääda ning hommikul harjunud

kellaajal ise ärgata. Heas perekonnas ei ole kombeks võtta alaealisi lapsi kaasa õhtustele külaskäikudele ja etendus-tele. Laste endi sünnipäevadki peetakse pühapäeviti.

Perekonnas, kus on erinevatesse vanuseastmetesse kuu-luvaid lapsi, ei saa neid korraga magama panna. Nooremad lapsed peavad leppima olukorraga, et vanemad õed-vennad neist hiljem magama heidavad.

Teises vahetuses õppivate lastega on asi keerulisem. Sageli valitseb järgmine olukord: laps on õhtul kaua üle-val, mängib või loeb, hommikul magab kella 10-ni, siis sööb ja riietub ning lõpuks selgub, et õppetundide etteval-mistamiseks jääb liiga vähe aega. Teises vahetuses õppiv laps tõusku samuti vara, kell 7—8. Pärast hommikueinet ja väikest jalutuskäiku peaks ta kohe õppetükkide juurde asuma. Siis on laps selleks kõige puhanum. Loomulikult ei või kogu ennelõunast aega õppimiseks kasutada, sest siis läheks laps vaimsest tööst väsinuna kooli. Pärast õppimist peaks 2—3 tundi vaba aega jääma mängimiseks, kodusteks majapidamistöodeks jne. Vähemalt tund aega enne kooliminekut peaks laps lõunat sööma.

Pärast koolist tulekut võiks ta mängida värskes õhus ning enne magamaheitmist tegelda mingi rahulikuma tegevusega. Õhtul õppimine on väheandev; laps on väsi-nud ja omandab õpitavat suurte pingutustega. Seepärast on õigem vara magama heita. Õhtune uni on närvisüsteem-ile kosutav, pealegi jääb hommikul õigel ajal tõustes kõigeks piisavalt aega.

Õeldu kokkuvõttena esitame siinkohal 1. klassi õpilase näitliku päevakava nii hommikusel kui ka õhtusel vahe-tuses õppivatele lastele.

HOMMIKUSES VAHETUSES ÕPPIVATE LASTE PÄEVAKAVA

Tõusmine	8.00
Hommikvõimlemine, pesemine, riietumine	8.00— 8.30
Hommikusöök	8.30— 8.45
Koolimineku	8.45— 9.00
Õppetöö koolis	9.00—13.00
Koolist tulek	13.00—13.15
Pesemine, ümberriietumine ja lõunasöök	13.15—14.00
Puhkus, viibimine värskes õhus, kodused talitused	14.00—16.00
Kodused õpingud	16.00—17.30
Vaba aeg	17.30—19.00
Õhtusöök	19.00—19.30
Vaba aeg, valmistumine uneks, õhtune tualett	19.30—21.00
Uni	21.00— 8.00

OHTUSES VAHETUSES ÕPPIVATE LASTE PÄEVAKAVA

Tõusmine	8.00
Hommikvõimlemine, pesemine, riietumine	8.00— 8.30
Hommikusöök	8.30— 8.45
Jalutuskäik värskes õhus	8.45— 9.00
Kodused õpingud	9.00—10.30
Puhkus, mängud värskes õhus, kodused talitused	10.30—13.00
Lõunasöök, pesemine ja ümberriietumine	13.00—13.45
Koolimine	13.45—14.00
Oppetöö koolis	14.00—18.00
Koolist tulek	18.00—18.15
Ümberriietumine, mängud värskes õhus	18.15—19.00
Ohtusöök	19.00—19.30
Vaba aeg, uneks valmistumine, õhtune tualett	19.30—21.00
Uni	21.00— 8.00

On loomulik, et igas kodus ei saa kasutada täpselt ühesugust päevakava. Tunnid ei alga igas koolis ühel ajal, koolitee ei ole kõigil lastel ühepikkune, vanemate tööajad on eri perekondades erinevad, sellest omakorda sõltuvad söögiajad jne. Seepärast tuleb igas perekonnas vastavalt selle perekonna iseärasustele kehtestada oma kord. On aga vaja, et see oleks kindel ja et seal valitseksid üldiselt need põhimõtted, millest eespool on juttu olnud.

Mõned lastevanemad on päevakava suhtes skeptiliselt häälestatud — niikuinii ei tule sest midagi välja. Kes siis jõuab seista, kell peos, lapse kõrval ja teda valvata. Ometi ei ole eelarvamuseks põhjust. Lastevanemate osa päevakava rakendamises ei pea seisma mitte pidevas lapse järele valvamises, vaid õige ajajaotuse organiseerimises. Eelkõige on vaja luua lapsele sellised tingimused, et tal oleks võimalik päevakava täita: mitte segada last õppimise ajal, kindlustada nõuetele vastav uni ja toit, luua perekonnas sellised traditsioonid, et iga asi toimuks oma kindlal ajal.

Suuremaid raskusi valmistab tavaliselt õige õppimiskorra sisseseadmine. Olukord on lihtsam siis, kui üks vanemaist on lapse õppimise ajal kodus. Kui aga täiskasvanud on kõik tööl, siis ei tea, kas laps pärastlõunal teeb oma ülesandeid või mitte. Sellisel juhul toob lahenduse kaudne kontroll. Kui näiteks laps õhtul kirjutab hoolega oma harjutusi, siis on kohe näha, et ta pole korrast kinni pidanud. Kui ta saab koolis halbu hindeid, tuleb selgitada, kas ta kodus üldse õpib. Päevakava täitmine oleneb rohkem lapsevanema heast tahtest ja oskusest esitada lapsele nõudmisi kui ajast, mis ta saab pühendada järelvalvele.

Kui vanemad olulistel põhjustel siiski normaalset õpimiskorda luua ei saa, on võimalik paigutada laps pikapäeva rühma. Need on avatud peaaegu iga kooli juures. Seal täidab laps õpetaja järelvalve all oma õppeülesanded ja veedab kasulikult oma aega.

Otstarbeka päevakorra sisseseadmist perekonnas ei tohi pidada kõrvalise tähtsusega asjaks. Selle puudumine toob kaasa halbu tagajärgi. Ebakorrapärane toitumine põhjustab seedehäireid, vähene ja pinnapealne uni — loidust ja närvilisust. Pidev kinnises õhus viibimine, füüsiliste harjutuste puudumine loob soodsa pinna igasugustele haigustele. Ebakorrapärane töö ja puhkuse vaheldumine kurnab lapse närvisüsteemi, mõjub halvasti tema õppe edukusele.

Õigetele alustele rajatud päevakava loob eelduse lapse normaalseks vaimseks ja füüsiliseks arenguks. Seepärast — igal ajal olgu algusest peale oma koht ja igal talitusel oma aeg!

KAS LAST TULEB ABISTADA ÖPPE- ÜLESANNETE TÄITMISEL?

Iga lapsevanem tunneb rõõmu, kui ta laps koolitöös hästi edasi jõuab, ja tuska, kui tulemused on ebarahuldavad. Häirete puhul edasi jõudmises tekibki küsimus: kuidas võiksid vanemad neist ülesaamisel kasulikud olla?

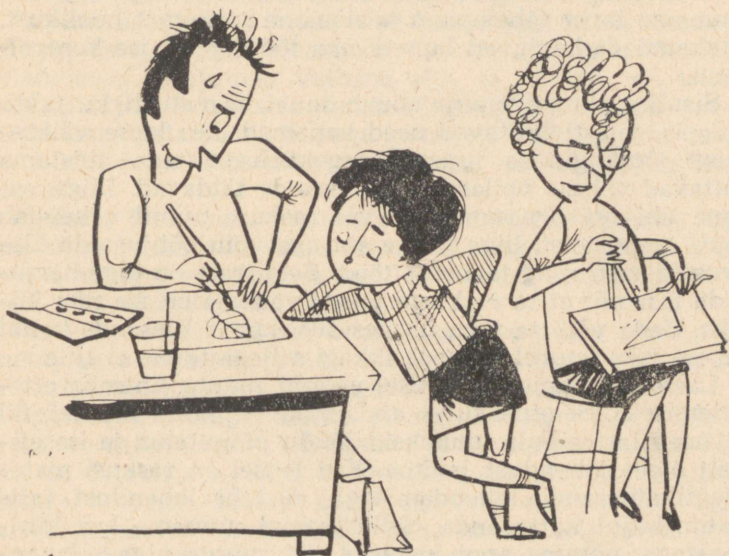
Selles küsimuses on vastakaid arvamusi. Mõned vanemad on liiga agarad abistama. Nad istuvad lapse kõrval ja jälgivad iga rida, mis laps kirjutab, iga tehet, mida ta arvutab. Nad koguni ütlevad ette, missugust tähte kirjutada, millal korrutada, jagada liita või lahutada. Tõsielus ei puudu sellised isad-emad, kes oma haridusteed lapse kõrval uuesti kordavad, lapse joonistusplokki vahtralehte joonistavad ja vihikusse kalligraafilisi jooni tõmbavad.

Niisuguse abistamisega osutame lapsele karuteene. Saavutatakse küll väliselt puhas ja korralik töö, aga laps ise ei arene. Otse vastupidi — nii halvatakse tema iseseisvust, julgust. Koolis, kus vanemaid juures pole, on sellised lapsed saamatud ja vastustes ebakindlad.

Teine äärmuslik seisukoht kõlaks järgmiselt: kui laps käib koolis, üks siis õpetajad õpetagu ja valvaku. Mille eest nad muidu palka saavad! Vanemate hool olgu, et laps oleks toidetud ja kaetud, raamatute ja teiste õppetarvetega varustatud. Kust seda aegagi lapsega jändamiseks võtta! «Ah, jäta, olen väsinud. Minul oma töö, sinul oma. Igaüks peab endaga ise toime tulema!» — Neid peletavaid sõnu võib kuulda mõnelgi puhul, kui laps tõttab isa või emaga oma muresid ja kahtlusi jagama. Selline suhtumine on väär, solvav ja põhjustab vanemaist võõrdumist. Ajapikku võivad seesugusest ükskõiksusest nakatuda ka lapsed ise.

Lapse elust ja tööst ülevaate saamiseks, ning kui vaja, ka abistamiseks, leiab iga lapsevanem ajanatukese. Kes on lugenud L. Kosmodemjanskaja raamatut «Jutustus Zojast

ja Šurast», see teab, kuidas ka tööga tublisti koormatud vanemad siiski alati teadsid, mismoodi nende lapsed õppisid, mis neid erutas ja huvitas. Ja ka lapsed tundsid vanemate püsivat ja sõbralikku lähedalolu, ehkki kokkupuutumised kasinad olid.

«Paps vist tuleb minu joonisega paremini toime.»

Kuidas siis oleks õige laste õppetööd suunata? Laps läheb kooli küll heade soovidega. Ta on valmis täitma kõik ülesanded ja kohustused, ent püsivusest tuleb esialgu puudu. Nukud, jõekallas või pallimäng meelitavad kangesti. Sageli ei suudetagi kiusatusele vastu seista ja tehakse kodused ülesanded kiiruga, hooletult või jäetakse sootuks tegemata. Seepärast on tarvis last esialgu hoolega silmas pidada, nõuda korda ja puhtust koduste ülesannete tegemisel ja õpetaja juhendite täpset täitmist. Kooli ja kodu ühised järjekindlad nõuded kujundavadki õpilases täpsuse, korra- ja vastutustunde.

Õpilase tööd saab kontrollida vestlusega selle üle, kuidas ta veetis päeva, mis koolis huvitavat oli, kas kõik kodused tööd olid õigesti tehtud jms. Lapse töö kontrollimiseks võib samuti lasta teda õhtul jutustada sellest, mis ta

on õppinud. Lugemispalade puhul esitame mõne küsimuse, et selgusele jõuda, kas laps ka sisust' aru on saanud; mate-
maatikas on kasulik lasta seletada, kuidas laps liidab või
lahutab. Lapse kirjalikke töid võiks esialgu sagedamini
kontrollida, sest esimese klassi lapsed ei märka pahatihti
oma töös vigu, kuigi nad selle ise üle vaatavad. Vigadele
suuname lapse tähelepanu ja nõuame suuremat hoolikust.
Pikkamööda harjuvad lapsed oma töö õigsust ise kontrol-
lima.

Sisulise abi osutamine nõuab suurt kasvatuslikku takti.
Hoopis valesti talitavad need vanemad, kes lapse väikse-
magi jõupingutuse juures kergekäeliselt teda abistama
tõttavad või ise õpilase eest ülesande täidavad. Liiga va-
rane abi iga arusaamatuse või raskuse puhul vähendab
lapse iseseisvust, liiga hiline abi aga võib põhjustada üle-
aruseid vigu ning tarbetut tööd. Seepärast on õige harju-
tada last nii, et ta raskuste puhul vanematelt ise nõu kü-
siks. Seda võib ta teha üksnes siis, kui ta ülesande kallal
on ise juba juurelnud, aga ikkagi sellega toime ei tule.

Laste abistamist õppimisel ei tohi muuta lihtsaks ette-
ütlemiseks. Seletusi tuleb anda vaid vajalikul määral, nii
et need last ainult suunaksid jõudu pingutama ja iseseis-
valt õiget lahendust leidma. Kui lapsel on raskusi mate-
maatikaülesande lahendamisega, ei tohi lahendust talle
valmiskujul kätte anda. Selle asemel suuname last küsi-
mustega, võtame appi joonised ja arvutuspulgad, lahenda-
me üheskoos mõne teise sama tüüpi ülesande. Seejuures
püüame olla kannatlikud ja lapse taipamatuse pärast
mitte ärritada, nõudes muidugi tähelepanu ja keskendu-
mist.

Mõni laps kulutab õppimisele ülemäära palju aega, kuid
tulemused on ikkagi viletsad. Põhjus on harilikult lihtne:
laps lihtsalt ei oska õppida. Siin peab vanem appi tulema
ja võimalust mööda juhendama. Näiteks luuletust pähe
õppides olgu lapsele kõigepealt selge mõte. (Kui ta ise
sisust aru ei saa, esitame mõned suunavad küsimused.)
Seejärel laseme teksti veel paar korda läbi lugeda ja alles
siis salmhaaval pähe õppida. Kui mõni koht ei ole meelde
jäänud, tuleb seda veel raamatust vaadata. Õppimine lõ-
petatakse tavaliselt siis, kui kogu luuletus õnnestub viga-
deta ja takerdumata peast korrata. Veel õigem oleks luu-
letust mõne aja möödudes taas korrata.

Ei ole hoopiski ükskõik, millises järjekorras koduseid
õppeülesandeid lahendatakse. Vanemad tehku kindlaks,

missugused õppeained nende lapsele enam raskusi valmistavad, ja jälgigu, et laps alustaks kodust tööd just nendest. Üldiselt on soovitatav alustada kirjalikest töödest, mis tavaliselt nõuavad rohkem aega ja tähelepanu. Kui aga kirjalik töö nõuab eelnevat teoreetilist ettevalmistust, siis tuleb uus materjal enne õpiku järgi selgeks õppida.

Lapsevanem püüab lapse tööd kodus juhendada tavaliselt nende teadmiste alusel, mis ta ise kunagi on koolis omandanud. Seejuures valitseb oht, et ta üht või teist asja õpetajast erinevalt seletab. Mõistagi tuleb koolis tarvitata õpetamisviisist lugu pidada (muidu laps ei tea, keda uskuda ja keda mitte) ja õpetajalt vastavaid juhiseid nõutada.

Koduste ülesannete kontrollimine ja vajaduse korral ka abistamine saab olla tõhus üksnes siis, kui vanemad tutvuvad sellega, mis õpetaja on üles andnud, samuti õpikutega, mille järgi lapsed õpivad.

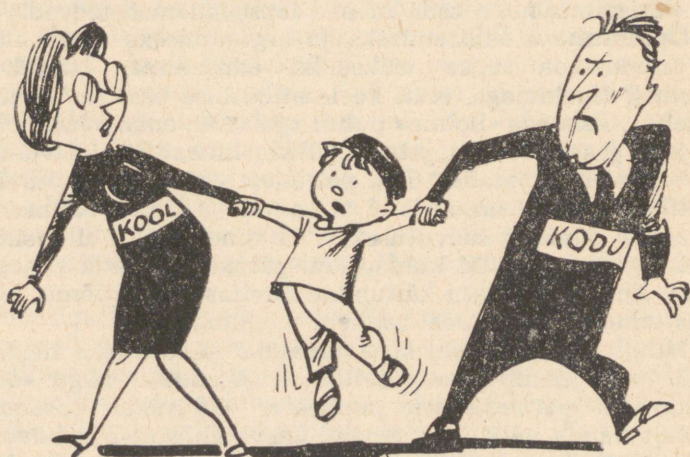
Häirete korral õpilase edasijõudmises tuleb otsekohe õpetajaga ühendusse astuda, mitte rutata last ähvardama ja karistama, nagu seda mõned lapsevanemad teevad.

Õppimishuvi säilitamiseks ja ergutamiseks tuleb näha ja tunnustada lapse väikseidki edusamme. Jaagul oli raskusi õigekirjaga, eesti keele etteütluse eest sai ta alati «kahe». Esimese «kolme» puhul aga ütles ema: «Jälle oled sa siin *g* asemel *k* kirjutanud! Seda lihtsat asja ei võinud sa siis meeles pidada!» Kui paljudest «karidest» poiss õnnelikult mööda sai, seda ei taibanud ta kiita. «Kolm» oli Jaagule suureks saavutuseks. Ta tundis selle üle suurt rõõmu ega taibanud kuidagi, mispärast ema seda ei jaganud. Ema mõistmatu käitumine hävitas poisi rõõmu, halvas tahted edaspidi veel rohkem pingutada.

Mingil juhul ei tohi last rumalaks ja tobedaks tituleerida, veel enam lubada selliseid väljendusi, nagu «oled ikka üks parandamatu puupea!», «küürakat parandab ainult haud» vms. See solvab, kasvatab trotsi ja hävitab viimasegi õppimislusti. Lapselt ei tohi kunagi lootust võtta, vastupidi, tuleb näha vähimatki positiivset, mis talle toeks võiks olla. Üldse tuleb lapsi rohkem ergutada ja innustada, vähem laita, keelata, kurjustada. Me oleme pahatihti kitsid just hea sõnaga.

KOOL JA KODU PEAVAD TÖÖTAMA KÄSIKÄES

Kooli ja kodu ühtsed nõuded ning kooskõlastatud tegevus on lapse isiksuse kujundamise peamiseks aluseks. See eeldab ühispingutusi ja tihedaid sidemeid. Õpetajal on väga raske kasvatada õigluse ja aususe jooni sellise õpilase iseloomus, kes mõjuva põhjuseta koolist puudumise korral toob ometi emalt tõendi, milles põhjusena märgitakse haigust. Niisamuti on raske sisendada korratunnet, kui ema poisi kingad puhastab, riided varna paneb ja laialipillutud mänguasjad kokku kogub.

I klassi õpilane satub kergesti oma esimese õpetaja mõju alla, täidab meelsasti ta korraldusi ja püüab teda kõiges jäljendada. Lapsed hakkavad isegi õpetaja autoriteeti vastandama ema või isa autoriteedile. Sageli kuuleme neid väitvat: «Aga meie õpetaja ütles, et nii peab tegema...», «Meie õpetaja ei seletanud seda niimoodi...» jms. Vanemad peavad selle uue sümpaatiatunde tekkimi-

sest aru saama, õpetaja autoriteedi kasvatuslikku mõju hindama ning sellele omalt poolt kaasa aitama. Ei pruugi muutuda armukadedaks, kui õpetaja — ehkki võõras inimene — avaldab teie lapsele niisugust mõju, et ta on valmis teiega isegi vaidlusse astuma. Ega siis ema ja perekond midagi sellega kaota. Vastupidi — see on võit, sest kooliskäimine ja õppimine pole siis lapsele ebameeldivaks kohustuseks, vaid rõõmsaks tegevuseks.

Leidub vanemaid, kes murest oma autoriteedi pärast arvustavad lapse juuresolekul õpetaja tegevust, segavad endid kõigisse koolitöö peensustesse ja suhtuvad üleolevalt kooli korraldustesse.

Üks ema alustas juba enne lapse kooliminekut nii: «Ah, mis nad seal koolis kõik välja ei mõtle! Misjaoks peab kõigil ühesugune vorm seljas olema? Ömblen sulle hoopis roheline kleidi — palju ilusam kui teistel!» Ja hiljem: «Ainult oktoobrilaste koonduse pärast jääd täna kauemaks? Aga meile tuleb tädi külla! Tähendab, tuled koonduiselt ära!»

Mida mõtles ja tundis laps? Esialgu hämmeldust, et ema nii tõsistesse asjadesse võis kergelt ja üleolevalt suhtuda. Hiljem avastas ta enese jaoks, et ka niiviisi on võimalik asja võtta. Ja lõpuks kurdab ema, et kool on ta tütrekese ära rikkunud.

Niisugustele vanematele tuletame meelde, et kooli töö kritiseerimine laste ees, vanemate autoriteedi vastandamine õpetaja autoriteedile ja kooli korralduste mittetäitmine võivad kahjulikult mõjutada lapse iseloomu ja isiksuse kujunemist. Aegapidi õpib laps lahkarvamusi kooli ja kodu vahel oma huvides kasutama, õpib teesklema ja valetama.

Õpetajatel tuleb lastevanematega kokku puutudes paha tihti veel tõdeda vanemate lugupidamatust kooli vastu. Vanemad kalduvad väga kergesti süüdistama õpetajaid, õigustama oma laste lohakust, ninakust, hoolimatust või isegi huligaansust. Pole sugugi harukordne juhus, et mõni «ülihell» ema ütleb õpetajale jämedusi. «Teie ei tohi minu lapsest halvasti kõnelda! Minu Urmas on tore poiss! Ma usun teda rohkem kui teid . . . ! Teie koht pole koolis! Urmas ei kuula teid — ja teeb hästi!» karjub selline ema kooli koridoris, ümbritsetuna lastest. Tema Urmas aga, «kahtede»-mees ning klassi mürakaru, vaatab õpetajale varjamatu kahjurõõmuga otsa: «Kas said nüüd? Enam sa juba minu peale kaebama ei lähe!»

Kas tuleb siis imestada, kui seesama Urmas suuremaks kasvades halva õppeedukuse ja käitumise pärast koolist lahkub ning kodus ema ja isa peale veelgi häbitumalt ja tooremini kärgib.

Lahkhelid kooli ja kodu vahel võivad tekkida mitmel põhjusel. Kõige sagedamini tuleb ette, et vanemad ei mõista ei kooli ega omaendi ülesandeid. Mõned arvavad, et nad on esimesest koolipäevast vabad vastutusest lapse käitumise ja õppeedukuse eest. Sellest tulenevad õigustamatud etteheited koolile ja oma ülesannete mittetäitmine.

Lahkhelide allikaks on mõnikord ka see, et osa vanemaid ei suhtu oma lapsedesse kriitiliselt, nad on kujundanud endas väärarvamuse oma lapsest kui kõige paremast ja andekamast ning püüavad seda arvamust ka koolile peale suruda. Kui koolis suhtutakse sellisesse «imelapsesse» nii nagu teistesegi, on jälle pahandus lahti.

Kõigi seesuguste väärarusaamade mõju on ühesugune — nad raskendavad kooli kasvatustööd.

Tegelikult on kooli ja kodu vaheliste arusaamatuste mõju veelgi laiem. Vanemad ei õhnesta nii ainult kooli ja õpetajate, vaid kõigi täiskasvanute ja ka iseene autoriteeti. Kui lapsed neile tulevikus rasket muret valmistavad või vanemad koguni hülgavad, ei ole kaugemalt ühtki süüdlast otsida.

Kuidas taolisi lahkheliseid vältida?

Arusaamatuste korral, kui laps kurdab, et õpetaja teda «kiusab», ei tohi neid meeolusid temaga jagada, veel vähem tuttavatele edasi kurta. Enamasti ei pea need muljed paika. Nii näiteks võib tekkida mõnikord arusaamatusi õpilaste tööde hindamise pinnal. Vahel näib õpilasele ja ka vanemaile, et õpetaja justkui ei hinda õiglaselt. «Miks Mati sai harjutuse eest «kolme», tal oli ainult kaks viga? Tema pinginaabril oli neljas kohas punase pliatsiga alla kriipsustatud, aga hindeks ikkagi «neli!»» Kuid hinne oleneb ju vea iseloomust. Hiljem selgub, et Matil oli kaks rasket sisulist viga, tema pinginaabril aga ainult tähed mõnes kohas valesti ühendatud.

Seepärast olgem niisuguste arusaamatuste puhul kannatlikud, leidkem võimalus õpetajaga (klassijuhatajaga) kokku saada ning asi rahulikult selgitada. Muidugi tuleb kooli külastada mitte ainult pahanduste puhul. See on pidevalt tarvilik ülevaate saamiseks lapse edasijõudmisest ja käitumisest ning ühiseks arupidamiseks kooskõlastatud kasvatustöö üle.

On hea, kui koolis on kindlad vastuvõtuajad, mil vanemad rahulikult ja kiirustamata õpetajatega vestelda saavad.

Tingimata tuleb osa võtta kõigist lastevanemate koosolekuist. Tutvustatakse ju seal kooli nõudeid, räägitakse õppetööst, antakse vanemaile nõu mitmesugustes kasvatusküsimustes, arutatakse koolielu aktuaalseid küsimusi. Lastevanemate koosolekute kaudu on võimalik lähemalt tutvuda kooli eluga, samuti oma tütre või poja klassikaaslaste vanematega. See on väga vajalik, sest kui vanematel pole lapse kooli elust selget pilti, ei saa nad ka paljudes küsimustes õiget seisukohta võtta.

Mõned vanemad tunnevad piinlikkust, et lapsed halvasti õpivad või käituvad, ja väldivad seepärast kokku puutumist õpetajatega. See aga halvendab olukorda veelgi. Muidugi on vanematel oma laste puudusi ebamugav ja piinlik arutada, pealegi kui need on tingitud omenda vigadest. Kuid tähtis on mõista, et ainult sel teel on võimalik tehtud vigu parandada ja edaspidi oma lapsi märksa paremini juhtida.

Tuletaksime siinkohal meelde Maksim Gorki sõnu: «Lapsi armastada oskab ka kana. Aga osata neid kasvatada — see on suur riiklik ülesanne, mis nõuab talenti ja laialdast elu tundmist.»

Selle ülesande täitmisel tulevadki kõigile isadele ja emadele appi pedagoogid, spetsiaalse ettevalmistusega inimesed. Usaldagem ja toetagem neid ning liitkem jõud ühises vastutusrikkas töös.

KIRJANDUST

A. Kirjandust lastevanematele

- Arkin, E. Kõned kasvatuses. Trt., 1947.
- Elango, A. Kuidas kodu võiks avardada laste silmaringi. Tln., 1956.
- Elas kord väike tüdruk. «Nõukogude Naine» 1964, nr. 8.
- Ernesaks, S. Kehalised harjutused eelkoolieas. Tln., 1964.
- Hiiesalu, E. Kuidas kasvatada lastes ilumeelt? «Küsimused ja Vastused» 1961, nr. 10.
- Indre, K. ja Bachmann, R. Varsti on jälle 1. september. Mida ütleb selle kohta pedagoog ja mida arst. «Nõukogude Naine» 1964, nr. 11.
- Juhend lasteaija kasvatajaile. Tln., 1955.
- Kaunilt, meeldejäädvalt. Nõukogulikke kombetalitusi. Tln., 1965.
- Kipper, J. Missugused on lastevanemate õigused ja kohustused. «Küsimused ja Vastused» 1961, nr. 23.
- Koduse kasvatus küsimusi. Tln., 1956.
- Koduse kasvatustöö kogemusi. (ENSV Vabariikliku Täiendusinstituudi väljaanne.) Tln., 1959.
- Kriisa, A. Ütle, kes on sinu sõber. «Nõukogude Naine» 1961, nr. 2.
- Kurm, H. Kuidas metsa hüüad, nii mets vastab. «Nõukogude Naine» 1964, nr. 6.
- Liimets, H. Kas laps on kooliks küps? «Nõukogude Naine» 1961, nr. 6.
- Liimets, H. Kasvatagem tundeid. «Nõukogude Naine» 1964.
- Lootsaar, E. Meie teeme ise. Tln., 1964.
- Lootsaar, E. Rebime ja lõikame. Tln., 1965.
- Lootsaar, E. Kuidas rahuldada lapse uudishimu? «Küsimused ja Vastused» 1960., nr. 14.
- Luitva, D. Õpilase eine. «Nõukogude Naine», 1964., nr. 9.
- Maanso, V. Ema, mis täht see on? «Nõukogude Naine» 1961, nr. 11.
- Mahhova, K. Kasvatuses perekonnas. Tln., 1965.
- Makarenko, A. Raamat lastevanemaile. Trt., 1947.
- Makarenko, A. Loengud laste kasvatamisest. Tln., 1955.
- Markusas, F. Mida varem, seda parem. «Kehakultuur» 1964, nr. 8.
- Meresmaa, N. Räägime laste rühist. «Kehakultuur» 1964, nr. 2.
- Mets, E. Õppe- ja kasvatustöö ühtsus koolis ja kodus. «Nõukogude Kool» 1964, nr. 11.

- Mölder, A. Noor skulptor. Voolimisalbum lastele. Tln., 1961.
- Nemtsov, N. Erutavad mõtted, rõõmud ja lootused. Mõtteid kasvatuskõsimustest. Tln., 1964.
- Ordlik, V. Ema ütles, et... «Nõukogude Naine» 1964, nr. 3.
- Pukk, H. Kuidas toimid sina? Tln., 1959.
- Terri, M. Vanemate autoriteet laste kasvatamisel. Tln., 1953.
- Terri, M. Eelkooliealiste aabits. Tln., 1958.
- Terri, M. Mäng ja iseloom. «Nõukogude Naine» 1963, nr. 11.
- Tähistagem pidulikult perekondlikke sündmusi. Tln., 1960.
- Töökasvatusest lasteaias. Tln., 1961.
- Unt, I. Kas meie laps on andekas. «Nõukogude Naine» 1961, nr. 4.
- Vagane, E. Mida koolilaps peab sööma. «Nõukogude Naine» 1962, nr. 9.
- Антропова, М. В. Организация режима дня школьника. Учпедгиз, М., 1957.
- Маркова, Т. А. Подготовка детей к школе в семье. Изд. АПН РСФСР, М., 1956.
- Низова, А. М. Дети шагают в жизнь. Изд. АПН РСФСР, М., 1961.
- Пинт, А. О. Это вам, родители. Изд. «Знание», М., 1964.
- Сергеева, А. Д. Мать и учитель в первые дни учения ребёнка в школе. «Семья и школа», 1954, № 9.
- Скаткин, Л. Н. Как помогать детям хорошо учиться. Изд. АПН РСФСР, М., 1953.
- Скаткин, Л. Н. Учение детей и обязанности родителей. Учпедгиз, М., 1954.
- Скаткин, Л. Н. Воспитание навыков самостоятельной работы у учащихся при выполнении ими домашних заданий. Изд. АПН РСФСР, М., 1955.
- Советов, С. Е. О здоровье школьника. Учпедгиз, М., 1952.
- Чекмарёв, Я. Ф. Учись считать. Изд. АПН РСФСР, М., 1963.
- Шацкая, В. Н. Эстетическое воспитание детей в семье. Изд. «Знание», М., 1954.
- Шнирман, А. Л. Задачи советской семьи в воспитании коллективизма у детей. Учпедгиз, Л., 1954.
- Erlebach, E. Über Lernmotive. «Elternhaus und Schule», 1963. Heft 12.
- Gesell, A. Das Kind von fünf bis zehn. Bad Nauheim, 1954.
- Gesellschaftsspiele in Kindergarten und Familie. Berlin, 1956.
- Kleine Naturfreunde. Berlin, 1957.
- Meine, R. Wir zeichnen und malen mit den Jüngsten. Berlin, 1959.
- Sozialistisch erziehen, allseitig bilden, auf die Schule vorbereiten. Diskussionsbeiträge zu Fragen der Pädagogik. Band 26, Berlin, 1961.
- Schmidt-Kolmer, E. Die Pflege und Erziehung unserer Kinder in Krippen und Heimen. Berlin, 1956.
- Vier, W. Schulreife und Charakterentwicklung. «Elternhaus und Schule», 1960. Heft 11.
- Winter, L. Wie bereiten wir unsere Kinder auf die Schule vor? Berlin, 1961.
- Wir modellieren mit den Jüngsten. Berlin, 1957.
- Witzlack, G. Schulanfang leicht gemacht, Schriftenreihe Elternhaus und Schule, Heft 31, Berlin, 1961.

B. Kirjandust eelkooliealistele lastele

- Barto, A. Esimese klassi õpilane. Tln., 1952.
Barto, A. Kombetu karupoiss. Tln., 1958.
Belõšev, I. Tõrges kassipoeg. Tln., 1951.
Bontš-Brujevitš, V. Lenin ja lapsed. Tln., 1960.
Grimm, J. ja Grimm, W. Hunt ja seitse kitsetalle. Tln., 1963.
Grimm, J. ja Grimm, W. Punamütsike. Tln., 1960.
Grimm, J. ja Grimm, W. Lumivalgeke. Tln., 1958.
Grimm, J. ja Grimm, W. Okasroosike. Tln., 1961.
Kaidla, J. Mängude maja. Tln., 1962.
Kaidla, J. Süvi. Luuletused. Tln., 1958.
Kaks ahnet karupoega. Ungari rahva muinasjutt. Tln., 1955.
Kesamaa, M. Mida tegi tikuke, väike, õige pikuke. Tln., 1956.
Koidula, L. Meil aia-äärne tänavas. Tln., 1957.
Kononov, A. Nääripuu Sokolnikis. Tln., 1955.
Kotta, F. Mänguasjad. Tln., 1953.
Kotta, F. Vaat, mis juhtus. Tln., 1962.
Laste sõna. (Kogumik.) Tln., 1965.
Majakovski, V. Mis on hea ja mis on halb. Tln., 1951.
Majakovski, V. Raamat-loomaaed. Tln., 1952.
Maršak, S. Muinasjutt rumalast hiirekesest. Tln., 1953.
Maršak, S. Tare-tareke. Tln., 1951.
Mihhalkov, S. Lõbusad reisijad. Tln., 1951.
Mihhalkov, S. Teeme nii. Tln., 1952.
Mänd, H. Andu läheb lasteaeda. Tln., 1963.
Mänd, H. Metsalilled. Tln., 1958.
Mänd, H. Pidu vihma ajal. Tln., 1958.
Niit, E. Kuidas leiti nääripuu. Tln., 1954.
Niit, E. Rongisõit. Tln., 1963.
Parve, R. Telefon. Tln., 1953.
Perrault, Ch. Punamütsike. Tln., 1952.
Perrault, Ch. Saabastega kass. Tln., 1956.
Pääsuke. Korea rahva muinasjutt. Tln., 1955.
Raud, E. Kurjad mehikesed. Trt., 1962.
Raud, E. Nii või naa. Tln., 1957.
Raud, E. Sipsik. Tln., 1962.
Saldre, A. Suured ja väikesed. Tln., 1959.
Tangrõkulijev, K. Ise kasvatan, ise saagi saan. Tln., 1963.
Tark talleke. India muinasjutt. Tln., 1959.
Tolstoi, L. Jutukesi. Tln., 1961.
Tolstoi, L. Kolm karu. Tln., 1951.
Truu, S. Mõistata. Tln., 1955.
Tšukovski, K. Pese-ennast-sa. Tln., 1953.
Õlepullike-tõrvamullike. Ukraina rahva muinasjutt. Tln., 1956.

Ladumisele antud 28. IV 1965. Trükkimisele antud 29. VI 1965.

Paber 54×84, 1/16. Trükipoognaid 3,25. Tingtrükipoognaid 2,73.

Trükiarv 14.000. MB-07065. Tellimuse nr. 1320.

Trükikoda «Kiir», Viljandi, V. Kingissepa 31.

Tasuta.

TASUTA

A

26779

TŪ RAAMATUKOGU

1 0300 00870198 1